

“Щоб Ідея, в ім'я якої ревіли гармати, не вмерла”

Вже 106 років минає. Спомин великої минувшини, що змусила тоді спалахнути український світ ідеєю Шевченкової Волі. Уже друге століття Україна, українці шанують Героїв Крут. Не загиблих, не упокорених, а воїнів, які прагнули Життя, обстоючи його в борні проти одвічного ворога – москвитя.

Усі суцільні наступні покоління, що пережили народження нації та репресії, злеті національного духу “розстріляного відродження” і голодомори-геноциди, надихалися духовним протестом шістдесятників, були спрагли чуття відновленої Незалежності України, – всі вони пам'ятали та гідно пошановували й гордилися Героями на Аскольдовій могилі.

Бо Крути для України – це те, як писав Євген Маланюк, що “вдерлося як свіже повітря у прокурені зали Центральної Ради з Чернігівської землі”. Справді, у той тривожний період національної історії навіть знакові для нації ідеї IV Універсалу втратили свій ціннісний зміст і націєтворчу філософію, якби під ним не був поставлений підпис кров'ю Української молоді. Саме в той час відроджувався образ нового Українця, який знову зійшов на рідну землю після Мазепинської Полтави.

Історія продовжує рухатись, повторюючись у вимірах уже сьогодишньої війни з нелюдом-москвиним. Нині вже тисячі нових “крутян” захищають Украї-

ну, її цінності, ідею свободи, нашу національну Ідентичність від російського агресора. Далекого 1918 року Дмитро Донцов надрукував свою працю “Мазепа і мазепинство”, в якій закликав, “щоб Ідея, в ім'я якої ревіли гармати і гриміли самопали 1709 року, не вмерла з тими, хто бився тоді за неї”.

Слава Богу, вона жила і була невмирущою в чині лицарів під Крутами, вона сьогодні в серцях великодостоїнних наших сучасних Воїнів-Захисників України. Вона нетлінна і вічна. Слава Героям!

Георгій ФІЛІПЧУК,
перший заступник голови правління
ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

ВАЛЕРІЙ РОМАНЬКО

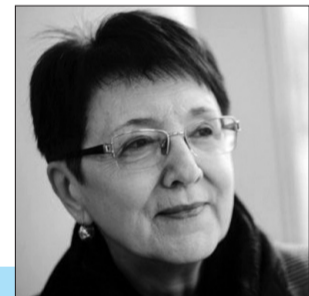
6–7

СВЯТОСЛАВ ВАСИЛЬЧУК

10

ТАМАРА ГУНДОРОВА

12–13

Звернення ВУТ “Просвіта”, Громадського руху “Українська Патріотична Альтернатива” до української спільноти в День вшанування Героїв Крут

У цей день, 106 років тому, відбувся бій біля станції Крути українських студентів Києва й окремих загонів армії УНР з російсько-більшовицькими окупантами. Бій українських воїнів затримав ворога на чотири дні, які були визначальними для визнання самостійної Української Народної Республіки суб'єктом міжнародних взаємовідносин під час підписання Берестейської мирної угоди з країнами Четверного Союзу. Тим самим, студентська молодь й старшини, які очолювали підрозділи армії УНР під Крутами, відновили правонаступність українського державотворення від Княжої доби Київських князів Аскольда й Діра до Української Народної Республіки.

Студентська молодь 1917–1918 років виявилася свідомішою й мудрішою за досвідчених воїнів, отруєних більшовицьким дурманом, які ворога сприйняли за друзів і тому не чинили опір окупантові або переходили до його лав.

Бій під Крутами 29 січня 1918 року тривав 8 годин. Втрати України становили 70–100 оборонців, у тому числі 27 воїнів Студентської чоти, які потрапили в полон й були вбиті та замордовані. А в

березні 1918 року велелюдно, з почестями поховані на Аскольдовій могилі.

Пам'ять про дні наших визвольних змагань й загиблих студентів, які встали в обороні української суверенної держави на станції Крути проти російсько-більшовицької навали у січні 1918 року, спонукає волелюбних українців щорічно приходити до Аскольдової могили, щоби вшанувати пам'ять славних лицарів, які свій чин свідомо перетворили на безсмертя. У них не було досвіду й воєнської звички, але була воля боронити Україну й любов до Батьківщини.

Більше 100 років волелюбні українці зберігають пам'ять загиблих за незалежну Україну молодих лицарів – Героїв Крут, на прикладі яких виховувалися тисячі нових борців за волю України.

З 1991 року українська нація вчергове, власною волею, відновила державотворення. 32 роки крок за кроком в революціях й війні з комуністичною спадщиною й московським окупантом стверджувала свою волю до життя. Але війна й лихо, які принесла Україні московська орда на початку XXI століття, зміцнила українську націю й дає нам шанс ствердити своє існування у цьому світі як на-

шадків пращурів великих. Маємо зупинити імперію й світове зло, яке ця імперія породжувала століттями, а поневолені нею народи мають отримати власні суверенні держави й вільне життя.

Пам'ятаймо за лицарів минулих століть і не забуваймо про тих, які зараз здобувають не лише славу й волю сучасній Україні, але й право на існування в цьому світі, як Україні, так й народам, що опинилися на межі винищення рашизмом.

Владі й усім українцям мусимо нагадати: ворог великий й підступний, тому потребує від нас мобілізувати всі наявні людські, фінансові й матеріальні ресурси для здобуття перемоги; влада, держава, громадянське суспільство мають діяти спільно з розрахунком на власні сили, що дозволить створити умови для виробництва зброї перемоги, підготовки добре підготовленого резерву, зменшення втрат сил оборони.

Зберігаймо пам'ять про дні наших визвольних змагань й наших Героїв!

Слава Героям Крут! Слава Збройним Силам України! Слава Україні!

29 січня 2024 р.,
м. Київ, Аскольдова могила

ПЕРЕДПЛАТА—2024

Тижневик “Слово Прогвіти” (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях “Укрпошти” за допомогою “Каталогу видань України” на 2024 рік (стор. 24).

Вартість зросла вдвічі через незалежні від редакції причини і є такою:

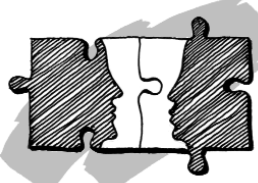
1 міс. — 60 грн.

3 міс. — 180 грн.

6 міс. — 360 грн.

Будьмо, друзі, разом!

Казимир ЯРЕМА,
історик, публіцист, член НСЖУ

На Аскольдовій могилі
Український цвіт! —
По кривавій по дорозі
Нам іти у світ.

Павло Тичина

Загострення економічної та політичної кризи в роки Першої світової війни призвели до того, що в деяких воюючих тоді країнах відбулися революції. В царській Росії Лютнева буржуазна революція привела до того, що цар Микола II 12.03.1917 року зрікся престолу і владу в Росії захопив Тимчасовий уряд.

Цим скористались патріотичні сили України, зібрались в Києві 17.03.1917 р. І утворили Українську Центральну Раду (УЦР) на чолі з М. Грушевським. Головою українського уряду був обраний В. Винниченко, а головою українського війська — С. Петлюра. Головною помилкою УЦР було те, що вона у своїх перших трьох Універсалах проголошувала прагнення до автономії України в складі Російської держави, бо це не дало їй можливості створити належне військо і поширити та укріпити владу на всій території України. А коли УЦР в III Універсалі проголосила про утворення УНР 20.11.1917 р., то більшовицька влада Росії надіслала в

Подвиг Героїв Крут

Київ ультиматум і фактично розпочала війну проти України. Аж після цього 22.01.1918 р. УЦР України прийняла IV Універсал, в якому проголошувалося, що УНР є самостійною незалежною державою.

Але це вже було зроблено досить запізно. Московсько-більшовицькі війська наступали великими силами двома напрямками. Протягом січня 1918 року вони окупували Лівобережну Україну. На Київ йшло більшовицьке угруповання в кількості 7-ми тисяч чоловік під командуванням колишнього царського генерала М. Муравйова. УНР не була готова до війни, не мала армії. С. Петлюра зібрав 15-ти тисячне військо і вів бої проти іншого угруповання більшовиків під м. Бахмач. Київ відмовились захищати тисячі українських військових, які були в Києві, а заявили про нейтралітет.

Тому проти ворогів під Крутами виступили чотири сотні Першої Київської юнацької школи і перша сотня студентського куреня. Ясно, що сили були не рівні. Найтрагічніші моменти бою описав його учасник — поручник армії УНР Михайлик: “Густі лави сірих і чорних постатей йшли на весь зріст. З окопів застрочили 40

наших скорострільів і рушниців трьох сотень юнаків та студентського куреня. Падали чорні постаті, за ними йшли нові, знову падали і знову йшли... Але різні вистіки — “немає набоїв”, “псується скоростріль” — пролетіли по окопах, і тут чорні постаті піднялися, почулися крики “Ура”, “Слава”, і все перемішалось. Стріляли один в одного. Обливатися кров'ю багнетів”.

Під вечір оборонці Крут вступили до ешелону, але одна студентська чота заблудилась в сутінках і вийшла до станції Крути, яка вже була захоплена більшовиками. Всіх юних українських патріотів взяли в полон і вчинили над ними криваву розправу на місці. Як свідчили очевидці, спочатку їх розстрілювали, а потім добивали багнетами і ножами. Уродженець Західної України учень 7 класу гімназії Григорій Піпський перед розстрілом заспівав гімн “Ще не вмерла Україна”, який підхопили його побратими. Уряд УНР провів урочистий похорон всіх 27 Героїв Крут, похоронивши їх на Аскольдовій могилі в Києві.

Героїчний жертвний подвиг Героїв Крут на тиждень затримав наступ московсько-більшовиць-

ких окупантів і дав змогу українській делегації взяти участь в переговорах в Брест-Литовську, де уряди багатьох держав визнали бій під Крутами як напад Росії на Україну і здатність України чинити збройний спротив. Це посприяло тому, що УНР визнала як незалежну державу 46 країн світу і підписанню дружнього договору із Австрією та Німеччиною, згідно якого з 18.02.1918 року по квітень 1918 року війська цих країн очистили всю територію України від московсько-більшовицьких загарбників.

А на початку лютого 1918 р. Московські війська вдерлися в Київ і вчинили криваву розправу над киянами українцями. Такої жорстокої кривавої розправи Київ не знавався ще з часів татаро-монгольської навали:

“На вулицях хапали всіх, хто розмовляв українською мовою, носив вишиванку і мав вуса. У Маріїнському парку садисти М. Муравйова розстріляли 200 учнів гімназій і училищ. Розстрілювали за “буржуазний вигляд”, за “косий погляд”, за “кожне українське слово” або за просто так...” — писав Володимир Сосюра.

Тоді ще молодий поет Павло Тичина написав вірш “Пам'яті тридцяти” але цей вірш був заброньований радянською владою і забутий. Лише в 1990-ті роки впер-

ше про Героїв Крут згадали представники Народного Руху України і встановили на місці їхньої загибелі дерев'яний хрест. У роки незалежності України на місці загибелі Героїв було встановлено пам'ятник. І лише в роки президентства В. Ющенка в Україні почали проводитись заходи з відновлення історичної пам'яті України, про голодомори, а 25 серпня 2006 року було відкрито Меморіальний комплекс “Пам'яті Героїв Крут” на залізничній станції Крути (с. Пам'ятне Борзнянського району Чернігівської області).

Героїчний жертвний подвиг Героїв Крут був і є прикладом відданості й жертвності служінню Україні для всіх наступних поколінь борців за волю України й теперішніх воїнів ЗСУ, які захищають Україну від московських окупантів, які чинять такі самі звірства як робили московсько-більшовицькі загарбники, і повторюють подвиг Героїв Крут. Вічна пам'ять і слава Героям Крут і всім борцям за волю України, воїнам ЗСУ. Але ми віримо, що:

Україна переможе
Всіх проклятих ворогів
І воскресне із руїни,
І житиме віки-віків!
Бо ми — нація Героїв,
Щого в нас не відбереш.
Слава рідній Україні!
І Героя слава теж!

Нові лавреати Премії імені Павла Тичини

В'ячеслав ГУК,
Дмитро ЧИСТЯК,
секретарі Національної спілки письменників України

26 січня в Літературно-меморіальному музеї-квартирі П. Г. Тичини в колі шанувальників справжньої поезії відбулося вручення Всеукраїнської літературної премії імені Павла Тичини за 2023 рік. Її лавреатами стали: Ігор Курилів — за поетичну збірку “За Аріадниною ниткою” (м. Київ), а також Станіслав Новицький — за поетичну збірку “Передмовчання” (м. Вінниця).

Модератором зустрічі був голова Національної спілки письменників України Михайло Сидоржевський, який зазначив, що місія Павла Тичини як видатного українського митця ще чекає на гідне поцінування, адже він обєригав нашу ідентичність, що її так затято тепер намагається знищити росія, а його творчість заслуговує на дослідження більш глибоке й об'єктивне. Презентуючи книжки цьогорічних лавреатів, голова НСПУ підкреслив їхню самобутність, пластичність й образність. Гостинні господарі Музею привітали учасників заходу, потішивши новими виданнями “Сонячних кларнетів” і поем-симфонії “Сковорода” (в упорядкуванні С. Тальченка і С. Тельнюка), а також ознайомили із запланованою мистецькою діяльністю.

Український диригент, культурно-громадський діяч, фольклорист, співак, поет, народний артист України Ігор Курилів зазначив, що свого часу Павло Тичина прилучився до створення Національного заслуженого академічного українського народного хору України імені Григорія Верьовки, щоб донести до людей нашу українську пісню. Також І. Курилів зауважив, що поезія і пісня пов'язані між собою, а хто співає, той молиться подвійно, відзначивши, що захоплений яскравою палітрою поетичних образів Павла Тичини, назвав його “композитором поезії”.

Письменник і перекладач, професор Дмитро Чистяк прочитав власний переклад французькою вірша П. Тичини “Не Зевс, не Пан, не Голуб-Дух...” і додав, що саме “Сонячні кларнети” дали назву антології української поезії від Т. Шевченка до наших днів, які вийшли у світ під час війни французькою, італійською й албанською у співпраці з зарубіжними письменниками-перекладачами. Він також додав, що НСПУ доклала зусиль для нейтралізації згубних ініціатив щодо перейменування проспектів П. Тичини і М. Бажана у Києві й зауважив високий рівень творів, відзначених цього року.

Письменник і перекладач, секретар НСПУ Олександр Божко додав, що це вручення — значна подія в духовному житті, ознака того, що книжки знайшли свого читача. Він також зазначив, що цьогоріч було щедро гроно талановитих цікавих поетів, які претендували на премію. Про поетичну збірку Ігоря Куриліва О. Божко сказав, що вона вражає виваженістю, зрілістю й афористичністю, а це нагадує твори Марка Аврелія, а про “Передмовчання” Станіслава Новицького —

що молодий поет має свою візію, свій бурхливий поетичний світ.

Письменник і секретар НСПУ Борис Пономаренко зазначив, що дуже добре, коли в сучасну українську поезію приходить молоді з своїм світосприйняттям, мовою й образами. Про поезію Ігоря Куриліва Б. Пономаренко сказав, що в ній кожне слово — на місці, а твори звучать як молитва. Насамкінець співак і композитор Роман Смоляр і піаністка Анна Поліщук виконали вокальні твори на вірші Павла Тичини, зокрема “Ви знаєте, як липа шелестить...”, “На майдані коло церкви”, “Мадонно моя...”.

Учасники одностайно відзначили, що Премія імені Павла Тичини, одна з найповажніших в Україні, під керівництвом голови журі Павла Мовчана здобуває заслужений авторитет і цьогорічні лавреати, і вивірене афористичне слово Ігоря Куриліва, і метафорично багата творча сповідь Станіслава Новицького — яскраве тому підтвердження. Побажаймо ж і в майбутньому авторам нових творчих пошуків і відкриттів, творень і перетворень, адже виняткова творчість Павла Григоровича — незглибима криниця для натхнення.

Вшанували перших Героїв Небесної Сотні

Хода пам'яті — щорічний захід вшанування подвигу та жертви захисників Незалежності та європейського вибору України. Від Лядських воріт на Майдані Незалежності з прапорами, квітами та портретами перших Героїв Революції Гідності, яких згодом назвали Героями Небесної Сотні, вирушили ті, кому важливо було вшанувати невинні жертви злочинного режиму экс-президента януковича та його поплічників. Десять років тому напруга між мирними протестувальниками Революції Гідності й озброєною охороною тодішньої злочинної влади посилювалась. Пролилась перша кров. Зранку 22 січня 2014 року смертельних поранень зазнали 20-річний Сергій Нігоян із Дніпропетровщини та 25-річний білорус Михайло Жизневський. Поранений того дня 45-річний львів'янин Роман Сенник помер за кілька днів у лікарні. Також 22 січня під Києвом виявили тіло викраденого попередній львів'янина Юрія Вербицького зі слідами тортур. За кілька днів померли майданівці Олександр Бадера та Богдан Калиняк.

Десять років поспіль Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні — Музей Революції Гідності збирає небайдужих і рідних загиблих Героїв Майдану, щоб нагадати всім про те, яку ціну Україна платить за

незалежність та повернення до європейського дому. Пам'ятати про ті трагічні події, робити висновки з того, що відбулось, — це запобіжник відродження імперського “союзу”.

Біля меморіалу на місці загибелі білоруса Михайла Жизневського сурмач Майдану Костянтин Олійник заграв “Червону Калину” та “Реве та стогне Дніпр широкий”. Учасники пам'ятного заходу покладали квіти та поставили лампадки, а біля пам'ятної плити Сергію Нігояну священник ПЦУ відправив поминальну службу.

Напередодні в Музеї Майдану відкрили виставку “Земні шляхи Героїв Небесної сотні”, яка є не лише засобом вшанування пам'яті наших лицарів-захисників, а й спробою творення сучасного нарративу про “гарячу історію” та її героїв. У широкому історичному контексті українського громадського спротиву вперше представлено емоційні та драматичні артефакти, надані родинами Героїв Небесної Сотні.

Пам'ять про захисників стає нашою потужною зброєю у боротьбі з московською ордою, засобом від історичної амнезії та інструментом консолідації суспільства.

Підготував **Георгій Лук'янчук**
Фото із фейсбук-сторінки Музею Майдану

“Говорити, мовчати і говорити знову”

Наталія САВЧУК,
членкиня правління Рівненського
обласного об'єднання
ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

В ошатній залі Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки зібралися просвітяни, письменники, шанувальники творчості геніального поета, харизматичного представника так званого “витісненого покоління митців”, чий долі зламала радянська система.

Натхненно, переконливо і щемно влітали між виступами історії з життя і творчості Григорія Чубая за вдоло дібраними творами митця, дослідженнями, розвідками і спогадами сучасників ведучі Мирослава Косарева, ветеранка просвітянського руху, відповідальна секретарка обласного об'єднання ВУТ “Просвіта”, та Ірина Сичик, молода просвітянка, авторка календаря патріота-2024. Сценарій заходу підготувала дубенська просвітянка, лавреатка премії Григорія Чубая Галина Гнатюк.

Григорій Чубай народився 23 січня 1949 року в селі Березини Козинського (нині Дубенського) району на Рівненщині в селянській родині. Серед його родичів були вояки УПА, українські активісти. З дитинства Грицько збирав власну бібліотеку і платівки з класичною музикою. З 1965 року друкувався в районній газеті. Ще в школі за Грицьком Чубаєм стежив КДБ. У 15-річному віці його вже викликали на допити за антирадянські вірші та висловлювання. Саме тому будь-які спроби обдарованого юнака здобути вищу освіту закінчилися невдачами: йому, відмінникові й переможцю учнівських олімпіад із української мови та літератури, до вишу двері були зачинені. Відтак Григорій повернувся додому і працював учителем малювання та історії в селі Жабокрики на Рівненщині, потім у колгоспі художником. У 1968 році в Рівному випустив у самвидав свою першу поетичну збірку “Постать голосу”, де було надруковано 25 віршів. У тому ж році написав антирадянську та антиімперську поему “Вертеп”.

Навесні 1969 року Григорій переїхав жити до Львова вже сформованим поетом та перекладачем. Був поліглотом: знав досконало німецьку, польську, білоруську, чеську, сербську мови. Перекладав із іспанської. Вірші й поеми Григорія Чубая звучали на хвилях Радіо Свобода та інших. У зв'язку

23 січня виповнилося 75 років від дня народження талановитого українського письменника, перекладача, художника, мистецтвознавця Григорія Чубая. Рівненське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка ініціювало урочистості з нагоди ювілею славетного земляка з врученням обласної просвітянської премії імені Григорія Чубая.

з цим у травні-червні 1970 року його неодноразово викликали на допити в КДБ, проводили обшуки вдома. Цього ж 1970 року поет одружується зі студенткою філологічного факультету Галиною Савкою, попри застереження її батьків. 21 червня 1971 року в них народився син Тарас Чубай, а 16 жовтня 1979 року — донька Соломія.

У Львові Чубай швидко входить до середовища львівських дисидентів, знайомиться з братами Горинями та Вячеславом Чорноволом. У 1971 році випускає самвидавний літературно-мистецький часопис “Скриня”, про що мріяв давно. Планував готувати друге число. У 1979 році Львовом прокочуеться хвиля обшуків та арештів. У Григорія Чубая знайшли книжку Дмитра Донцова і три дні протримали в слідчому ізоляторі КДБ. Надалі через постійні переслідування поет не міг затримуватися на будь-яких роботах. Іноді доводилося вночі розвантажувати вагони, підпільно працювати на меблевій фабриці, розмальовувати плакати, щоб хоч якось забезпечувати сім'ю.

Незважаючи на все, у 1975 році, після п'ятирічної перерви, Чубай пише поему “Говорити, мовчати і говорити знову”, а 1978 року вступає до Літературного інституту імені М. Горького в Москві, блискуче склавши іспити. Вчився у семінарі Анатолія Жигуліна, який назвав Чубая найсильнішим на своєму потоці. Проте, навчаючись на четвертому курсі, 16 травня 1982 року через важку хворобу нирок Григорій Чубай пішов із життя у віці

Ісуса Христа — 33 роки. Його було поховано на Сихівському цвинтарі. За клопотанням родини та Львівської організації спілки письменників України, у грудні 1995 року поета було перепоховано на Личаківському цвинтарі.

Своє продовження на цій землі і в українській культурі Григорій Чубай знайшов у своїх дітях. Син Тарас поклав на музику і дав пісенні крила багатьом батьковим творам, донька Соломія видала збірку дитячих віршів Григорія Чубая “Скоромовка не для вовка”, які до цього виходили лише самвидавськими зшитками, створила проекти “Грицько Чубай “П'ятикнижжя”, альбом “Чубай. Україна. Любов”. У 2021 році Соломія з Тарасом презентують фільм “Чубай. Говорити знову” і проект, присвячений батькові, “РОЕТУ. Діалог поколінь”.

Почесною і шанованою гостею в ході урочистостей у режимі онлайн була Соломія Чубай, яка поділилася спогадами про батька, про його малу батьківщину, про мальовниче село і татову хату, про бабусю і дідуся, широ дякувала рівнянам, що бережуть пам'ять про батька, переказала вітання від Тараса. Брат сказав: “Тато все бачить. Тішитися і радіє”. А ще пообіцяла приїхати з концертом та презентувати фільм про батька. І Тарас, і Соломія передали свої музичні вітання — виконали пісні на слова батька.

На урочистостях звучали твори в записі з голосу Григорія Чубая. Уривки зі знакової поеми “Вертеп” — у виконанні заслуженого артиста України Олексія Заворотнього. Рівненські письмен-

Голова Рівненського ОО ВУТ “Просвіта” Іван Ветров вручає премію ім. Григорія Чубая керівнику Етнокультурного центру Рівненського міського палацу дітей та молоді Віктору Ковальчуку (ліворуч)

ники, майстри співаної поезії, Валентина Люліч, Тетяна Леус, Олександр Кривохижа переспівали твори поета. Звучали вірші-присяги Григорію Чубаю від рівненських письменниць, лавреаток премії митця, Ніни Миколайчук, Любові Пшеничної, Галини Гнатюк.

Цікаві факти з багаторічних досліджень життя і творчості письменника-земляка розповів Дмитро Кравець, доцент кафедри української літератури Рівненського державного гуманітарного університету. Він — один із перших дослідників творчості митця та лавреатів премії Григорія Чубая, заснованої з ініціативи дубенських просвітян Рівненським обласним об'єднанням Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка у 1991 році.

Двадцять шість наших краян, активних просвітян — письменники, краєзнавці, художники, скульптори, науковці, учителі — стали лавреатами премії. Серед них Євген Шморгун, Володимир Стасюк і Петро Подолеш, Степан Бабій, Микола Тимчак, Петро Велесик, Юрій Береза, Галина Квітка, Олександр Лаворик, Тетяна Піяр, Богдан Столярчук, Лідія Рибенко, Микола Федоришин, а також Клі-

росний хор Свято-Воскресенського собору м. Рівного (регент Тамара Рокітенць).

Хвилиною мовчання пошанували пам'ять Григорія Чубая та лавреатів, які відійшли у засвіти: Бориса Степанишина, Анатолія Грицяя, Василя Басарабі, Святослава Праска, Ростислава Солоневського, Ігоря Лозов'юка, Петра Вишневецького, а також наших захисників, які полягли за Україну.

Кульмінацією свята стало вручення цьогорічної обласної просвітянської премії Григорія Чубая. Голова Рівненського обласного об'єднання товариства “Просвіта” Іван Ветров ознайомив присутніх із рішенням правління Рівненського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка від 18.01.2024 року і вручив обласну просвітянську премію імені Григорія Чубая Віктору Ковальчуку, керівнику Етнокультурного центру Рівненського міського палацу дітей та молоді, директору та засновнику Міжнародного молодіжного фестивалю традиційного народного мистецтва “Древляньські джерела”.

Висловлюючи щиро подяку за високу нагороду, лавреат одразу прийняв рішення переказати отриману премію на реабілітацію бійця 25-го штурмового батальйону 47-ї окремої механізованої бригади “Магура” Тараса Козуба — лірника, важко пораненого в руку, та бійця 56-го окремого батальйону 104-ї окремої бригади територіальної оборони.

Завершив урочистості з нагоди 75-річчя від дня народження Григорія Чубая народний молодіжний фольклорний гурт “Веснянка” Рівненського міського палацу дітей та молоді під керівництвом цьогорічного лавреата премії Віктора Ковальчука.

Лавреати обласної просвітянської премії імені Григорія Чубая різних років з Народним молодіжним фольклорним гуртом “Веснянка

Віра БОДНАРУК,
голова Товариства
Української Мови
Фото з архіву Боднаруків

У цей нелегкий час нападу москалів на Україну просвітяни невтомно допомагають ЗСУ, але не забувають і про важливість друкованого слова для молоді.

У Рівному “Просвіта” у співпраці з обласною письменницькою організацією підготувала дитячу хрестоматію рівненських письменників і нещодавно започаткувала проект “Письменник проводить урок”. Голова міської “Просвіти” Катерина Сичик разом із донькою Іриною видала унікальний “Календар патріота”, де описано героїзм українського народу та славні сторінки українського визвольного руху.

Хмельницький: Літературний вечір Степана Шкапія

Невтомна праця просвітян

У Полтаві в ліцеї ім. І. Котляревського голова обласної “Просвіти” Микола Кульчинський провів презентацію шойно виданої книжки “Стрілець”. На презентації зібралися 60 десятикласників. Вони всі отримали цю

книжку в подарунок. Вчителька української мови та літератури ліцею Вікторія Гайдамака задля покращення національного виховання учнів створила учнівський театр.

Просвітяни Херсонщини готують другу книжку “Українська Культура. Пізнаємо

своє” і вже завершили працю над книжкою “Самоцвіти “Просвіти” Херсонщини”. Вони також домоглися, щоб Херсонська міська рада назвала одну з вулиць Херсона іменем просвітянина, народного артиста України Харіса Ширінського.

Хмельницькі просвітяни та письменники намагаються підтримувати потреби суспільства, особливо дітей, у цей тяжкий час.

Полтава: Презентація книжки “Стрілець”, голова Микола Кульчинський

Хмельницький: Літературний вечір Миколи Ферунця

Вони організують літературні тури в обласній бібліотеці, присвячені письменникам, які писали для дітей. Хоча такі заходи можуть бути перервані сигналом повітряної тривоги, проте це не зупиняє просвітян. Нещодавно було відзначено письменників Миколи Ферунця та Степана Шкапія.

Товариство Української Мови радо підтримує працю “Просвіти” в Україні та бажає якнайкращих успіхів.

Ігор ЗОЦ

Що там – за обрієм?

Олег Максименко

Письменник, краєзнавець, просвітянин й інженер за фахом Олег Максименко – з тих людей, які своїми вчинками постійно приємно дивують. Так, у 2016 році у співтворстві з Катериною Ульяновою він видав навчально-методичний посібник “Регіональна журналістика: історичні уроки” обсягом 454 стор., у свої 59 років під час широкої війни завершив здобуття другої вищої освіти, отримавши диплом філолога в Донбаському педагогічному університеті, торік його прийняли до лав НСПУ, видав бібліографічний покажчик своїх праць, а до 100-річчя легендарного журналу “Забой”, який виходив у Бахмуті, виготовив своїм коштом сувенірну відзнаку, присвячену цій даті. І все це він робить у рідному Краматорську, де мешкає і нині попри всі небезпеки прифронтового міста.

Понад рік не бачилися, тому дуже зрадів, коли цими днями столичний Музей імені Максима Рильського під рубрикою “Ти у серці моєму, Україно!” провів дистанційну зустріч з Олегом Максименком. Його представили не тільки як поета і краєзнавця з Краматорська, а й як очіль-

ника міського літературного об’єднання імені Миколи Рибалка, укладача видань українськомовних творів краматорських літераторів.

Зустріч мала назву “Краматорськ – це Україна!”, і всі, хто долучився до події, переконалися, що пан Олег – один із тих, хто творить українське обличчя Краматорська та всієї Донеччини, за яку нині точиться велика битва і на фронті, і в серцях людських. І цій високій меті – утвердженню,

а точніше, відродженню українських цінностей у цьому обпаленому війною краї, слугує вся діяльність Олега Максименка: і літературна, і культурно-просвітницька, і громадська. До речі, його першим виступом проти зрощення ще за радянської доби, за брежневщини, стало звернення до чительки Краматорської середньої школи № 25 під час нав-

чання у 5-му класі (а в школі ж панувала російська мова): “Я хочу навчатися рідною українською мовою. Скажіть, коли це буде?”. На жаль, тоді його мрія так і не здійснилася – навчання закінчував російською. Проте вся його творчість – українською.

Олег Максименко залишався українцем, коли навчався в Краматорському індустріальному інституті, служив в армії, працював на заводі. А ще була участь у 1991 році в культурологічній акції

“Дзвін”, боротьба за встановлення в місті пам’ятника Тарасові Шевченку, меморіального хреста на вшанування жертв Голодомору, створення міського Українського культурологічного центру та багато інших важливих громадських починань. Про все це пан Олег розповідав під час зустрічі, а також читав власні вірші, зігріті сердечним теплом і насажені незламним українським духом, з поетичних збірок “Вклянуся рідній землі” (1999) і “Співу степу” (2016), за яку отримав загально-слобожанську літературно-мистецьку премію імені Михайла Петренка в номінації “Поезія”. Вельми цікавою була й розповідь автора про його краєзнавчі розвідки – видання “Шидловські вогні” (у 5-ти книгах), присвячене історії його малої батьківщини, станиці Шидловської у складі селища Черкаське в Краматорському районі Донеччини.

Своєрідною родзинкою в літературній діяльності є праця “Крізь млу до світла” (2005) – про історію і діяльність Краматорської міської організації товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка. У 2013 році Олег Максименко підготував друге, доповнене видання під назвою

“За обрієм”. Це розповідь про невідомі сторінки історії міста, де йдеться, зокрема, про діяльність у 1942–1943 роках на теренах Краматорська товариства “Просвіта” та оунівського підпілля.

Відаючи належне своєму технічному фахові, він написав також книжку про промислове підприємство “ТІСО”, де тривалий час працював головним інженером.

Про творчу та просвітницьку діяльність Олега Максименка, його формування як українського поета, про культурне життя краматорської громади в нинішніх умовах розпитували шановного гостя Вікторія Колесник, директорка Музею Максима Рильського, співробітниця музею Наталя Веселицька, яка модерувала зустріч, Олена О’Лір, Микола Музика, художник Юрій Базавлук, письменники з Донеччини, шанувальники творчості поета.

Своєю чергою хотілося б додати, що Олег Леонідович займається волонтерством, підтримує колеги по перу, зокрема поета Юрія Доценка, який мешкає в селі неподалік Краматорська. Має багато планів на майбутнє, але хто знає, що там – за обрієм?

Тарас ЗДОРОВИЛО

Вільні полонянки

Презентація книги Валентини Розуменко “Вільні полонянки” відбулася нещодавно у приміщенні Мистецького салону головного навчального корпусу Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Видає за підтримки Українського інституту книги та сприяння керівника видавничого проекту Ігоря Степурина.

Авторка презентувала свою книгу разом із трьома (із шести) героїнями: Ольгою Політовою – 776 днів у “мдб днр”, СІЗО та Сніжнянській виправній колонії-127; Валентиною Бучок – 11 місяців неволі (з них 48 – у катівні “Ізоляція”); Галиною Гайовою – 435 днів неволі (з них 330 – у Донецькій катівні “Ізоляція”). Інші дві героїні (Галина Терещенко та Марія Варфоломеева) нині перебувають за кордоном, ще одна (Ірина Волошина) – служить із сином у ЗСУ.

Книга базується на реальних фактах і свідченнях шести неймовірно сміливих і сильних духом жінок-патріоток із Донбасу, які відбували незаконне покарання в катівнях “Ізоляція”, “мдб днр/лнр”, СІЗО, Сніжнянській виправній колонії-127 за свою проукраїнську позицію та допомогу нашим спецслужбам у боротьбі з окупантами й колаборантами у 2015–2019 роках.

“Мої героїні, – розповідає авторка Валентина Розуменко, – погодилися на відверті розмови та їхнє оприлюднення, оскільки надто схвилювані тим, що до і після повномасштабного вторгнення не було звільнено жодного свавільно затриманого цивільного ув’язненого, який перебуває на контрольованих росією територіях України, в таємних тюрмах російських бойовиків окупованого Донецька. Тому розмістили в книзі “Звернення вільних полонянок до міжнародних та українських правозахисних організацій”, щоб звернути увагу суспільства, влади та міжнародних організацій на незаконне утримання українських в’язнів у катівнях підвалу, СІЗО, колоніях та фізичне знущання над ними, ка-

тування електричним струмом, психологічні приниження тощо.

Саме пані Галина Гайова – волюва, смілива та неординарна жінка – чітко сказала: “Напевно, після полону “загострюється” не тільки здоров’я, а й паралельно відчуття справедливості. Вже не можу терпіти всіляку брехню!” Відверто розповідала про полон, людей, ситуації та події так, якби хтось міг тільки подумати. Більшість часу вона провела в донецькому концтаборі, на так званій базі “мдб”, розташованій на території колишнього заводу “Ізоляція”, що створила росія та її колаборанти. Там над нею жорстоко знущалися, як морально, так і фізично: проводили тортури через ураження електричним струмом всього її тіла”.

Авторка книги подає документальні свідчення своїх героїнь у художній інтерпретації: вільні полонянки збираються на вечірці до головної героїні книги Ольги Політової, яка хоче написати книгу про одну з трагічних, часто табуованих сторінок новітньої історії України. Вона просить поестер, які також відбували покарання в катівнях Донбасу за проукраїнську позицію та допомогу нашим спецслужбам у боротьбі з окупантами та колаборантами на сході країни й із честю пройшли тернистий шлях, – не мовчати.

Отже, зустріч відбулася. Головні героїні – Ользі Політової – обіцяють видати книгу, однак її сподівання звелися нанівець після досить різкої реакції директора видавництва, коли мова зайшла про Станіслава Асеева та Євгена Бражнікова. Причина – відверті моменти в розмовах вільних полонянок, адже напередодні повномасштабної війни про цих чоловіків був досить гучний розголос у вітчизняних медіа. “Їх не потрібно згадувати!” – заявив очільник видавництва.

Але через свою принциповість і відвертість головна героїня категорично відмовляється від подальшої співпраці, оскільки запліщувати очі людей на незручні для директора моменти в тексті

не збиралась. Адже розповіді про свій досвід у життєствердуючій сповіді наважитися не кожен вільний полонений... Головна героїня зустрічається ще з однією – наймолодшою, звільненою з полону луганчанкою, доповнює спогади поестер її розповіддю, – і книгу все-таки видають.

Ольгу Політову – інтелігентну, великої сили духу та волі жінку – заарештували, коли вона везла в Донецьк 2,9 кг вибухівки та 12 детонаторів для української ДРГ. Після пародійного слідства та суду її засудили до позбавлення волі за допомогу українській армії. За звинуваченням в “терористичній діяльності” присудили 5,5 років в’язниці: спочатку посадили в СІЗО, а з часом – в Сніжнянську виправну колонію-127, де вона сиділа із зечками-рецидивістками. Над нею морально і фізично знущалися, проводили тортури електричним струмом, принижували, залякували, били.

“А нині, – говорить пані Ольга, – ті несамовиті кацапи заявляють, що вони звільняють Україну від примарних бандерівців. Та ми, донецчани, точно знаємо, як вони “звільнили” нас у 2014 році від усього, що тільки можна було, – від спокійного, розваженого життя, від наших квартир, будинків, хорошої роботи. Підкосили всім здоров’я.”

Тисячі донецчан дев’ять років поневіряються, бо стали беззахатченками. Рашисти вже давно “звільнили” нас від того, що я, ти та інші не можемо навіть навідатися до своїх батьків на могилки. Розбили наші родини, розкидали людей по всьому світу, і немає змоги побачитися роками з рідними, бо наш Донбас тривалий час перебуває в окупації. А тепер ті рашисти прийшли “звільнити” вже всю країну!”

У книзі героїні діляться спогадами про причини їхнього затримання і засудження: перебування в незаконних місцях позбавлення волі, у так званих в’язницях бойовиків “днр/лнр” та про специфіку й умови утримання, моральне і фізичне знущан-

Зліва направо: О. Політова, Г. Гайова, В. Розуменко (авторка книги), В. Бучок

ня, тортури й методи, які використовують терористи для того, щоб зламати людину, вибити потрібні їм свідчення і зробити її маріонеткою. З боєм у душі згадують катів – потвор у людському тілі, які кували електричним струмом та морально принижували. Діляться спогадами про злочок-наглядачок, які використовували моральне насильство. Пройшовши, мов по оголеному нерву, свій тернистий шлях заручниць у лешатах бойовиків, вільні полонянки зізнались: “Там усібіч психологічне насильство, справжнє пекло!”

Водночас героїні діляться досвідом, як не падати духом і жити з вірою в нашу перемогу. Вважають, що їхня тяжка боротьба за вільний Донбас має розкрити людям всю істинну суть “русского міра” та показати, що і в тилу ворога є достатньо патріотів.

Валентина Бучок – смілива, відверта, мужня патріотка, жителька міста Донецька, з проукраїнськими переконаннями та твердими поглядами, які передалися з молоком матері. Батьки вчили її, що людина невіддільна від свого роду, нації. Вони передали доньці свою любов до землі, на якій народилися, патріотизм, виховували її в національному дусі, вимагали бути сміливою й чесною.

“Згідно з даними донецьких спецслужб, вона збирала інформацію про ополченців та їх родини і передавала її в СБУ. Затрима-

ли розвідницю тоді, коли фотографувала будинок загиблого комбата Мотороли”. Відбула Валентина свій термін – 11 місяців. З них у катівні “Ізоляція” її утримували 48 діб. Там за непокору бути “рабом” її перевели в СІЗО, де “засудили” до 17 років в’язниці “за пропаганду ідеології вищої української нації”. У СІЗО відмучилася з 21 березня по 27 грудня 2017 року. На допитах у слідчих вона відповідала, що “укропиха”. Донбас – це Україна, Росія – це ворог”.

Тернистий шлях вільних полонянок – це боротьба за виживання. За їхніми сповідями про зламані долі, тіла й душі, де біль та страждання, тортури та приниження, стоять сміливі, сильні духом, самодостатні у своїх діях і життєвих переконаннях українки. Їхня жага до життя, віра й надія, які завжди були поруч всупереч усім незгодам, допомогли витримати страшні випробування та повернутися до повноцінного життя. Непокірність і незламність полонянок – взірць боротьби і сенсу буття”.

Вільні полонянки вірять, що ця книга стане черговим поштовхом для процесу обміну українських ув’язнених, як на державному рівні, так і з допомогою міжнародних правозахисних організацій.

Ці історії мають стати свідченнями на Міжнародному трибуналі в Гаазі, де росію судитимуть за воєнні злочини.

Унікальної кераміки творець

Чорнодимлена, чорнолощена, чорна, сива, задимлена або ж закурена кераміка привертає увагу своїм неймовірним зовнішнім виглядом – стійким чорним кольором з металевим блиском. Виготовлення такої кераміки, а особливо випалювання – процес цікавий і водночас напружений для гончаря. Адже сам випал відбувається за спеціальною технологією, яка вимагає особливої пильності й не пробає розсіяності.

Сьогодні лощена димлена кераміка набирає обертів популярності. Як нині модно говорити – це одночасно визнаний must have та старожитне традиційне кухонне начиння. Все більше таких посуд використовують для домашнього господарства. Уже роки десять світом “править” масовий тренд – фото готових страв. Люди збагнули, що будь-яка страва має бути не лише смачною і корисною, а й красиво поданою. Чорнодимлений посуд на столі виглядає вишукано й елегантно, а їжа в ньому контрастно й апетитно. Тому фото такого посуду зі стравами виходять розкішними й ексклюзивними.

Окрім стильної сервіровки столу, схожа на графіт кераміка може слугувати практичним доповненням будь-якого інтер'єру. До речі, зараз у дизайні внутрішнього простору будинку все популярнішою стає еkleктика – напрям, який поєднує елементи різних стилів у одному просторі. Тобто, змішуються кольори й візерунки, матеріали та текстури, культури і епохи. Тому дизайнери сміливо поєднують сучасні білосніжні порцелянові вироби з чорними димленими. Такі цікаві тандеми мають вигляд надзвичайно вишуканих і додають особливого шарму оселі.

Саме зараз “проситься” висновок: усе нове – це добре забуте старе. Особливо, якщо це “старе” переосмислене й адаптоване під сучасні потреби...

Павло Константинов – єдиний майстер в Опішному, що займається виготовленням чорнодимленої кераміки.

Чому чорнолощена кераміка та з чого все почалося – в інтерв'ю з гончарем.

Світлана Пругло: – Знаю, що ви не місцевий. Як ви потрапили до Опішного і чому тут залишилися?

Павло Константинов: – Родом я з Горлівки, що на Донеччині. В Опішні мене запросили друзі в гості. Чесно кажучи, я про це селище раніше не чув. Пам'ятаю, як похвалився своїй учительці французької мови, що їду в Опішні. А вона зраділа й сказала, що це славновісна столиця українського гончарства.

Разом із друзями ми пішли на місцеве ярмарку кераміки. Я побачив ці вироби й захопився в них.

Вони мене вразили. Одразу ж виникло нестримне бажання спробувати щось зробити власними руками. Сам я в житті жодного разу не гончарював і не мав поняття, як все це робиться. Але моя жага до творчості не втихала. Я звернувся до місцевого молодого майстра Юрка Мирка, щоб подивитися, як відбувається процес і самому помацати глину. І ви знаєте, мене зацікавило. Разом із дружиною ми винайняли в Опішному будинок, стали тут жити, і я ходив до Юрка на практику. Це був 2010 рік. У нас із майстром склалася гарна співпраця, я йому допомагав і заодно практикував, набирався досвіду. Вдома я обладнав у кімнаті для себе робочий куточок з гончарним кругом, а на подвір'ї змайстрував горно для випалювання. Активно працював удома й потихеньку почав продавати свої вироби.

– Чому чорнодимлена кераміка?

– Уперше димлену кераміку побачив у нас на базарі. Сподобався

лися форми й вразив чорний колір. Я зацікавився. Одразу знайшов і переглянув в інтернеті ролик про Гавареччину. Там виготовляють саме таку кераміку. Добре пам'ятаю цей ролик, де майстри робили чорнодимлену кераміку й у майстерні все запитили. Тому їх попросили піти в інше місце. І вони почали випалювати прямо в лісі! От і я подумав, що маюччи своє подвір'я, я теж можу робити таку кераміку прямо у себе вдома. Для початку змайстрував маленьке горно. Побачив, що випали виходили більш-менш вдалими, й потім збудував уже більше.

– У чому ж специфіка випалу в такому горні?

– У середньому на випал іде 12 годин і 3-4 дні горно вихолонає. Раніше відкривати його не можна. Процес такого випалу залежить від багатьох факторів. Проте найважливіша умова такого горна – це те, що воно має бути герметичним. У кінці випалу, коли температура досягає 900-950 градусів, закладається повна топка дров. Усі отвори мають бути герметично зачиненими, щоб там, усередині, задимілося. Якщо не задиміється, то не буде чорного кольору. Ще випал дуже залежить і від дров. Якщо вони сухі – все буде добре, якщо сирі – можуть бути плями. І порода дров також має значення. Але й це ще не все. Потрібно уважно слідкувати за температурою, щоб вона не була надто високою. Адже може вигоріти чорний колір і не буде блиску – ефекту лощення.

– Для не спеціалістів. Що таке в кераміці лощення?

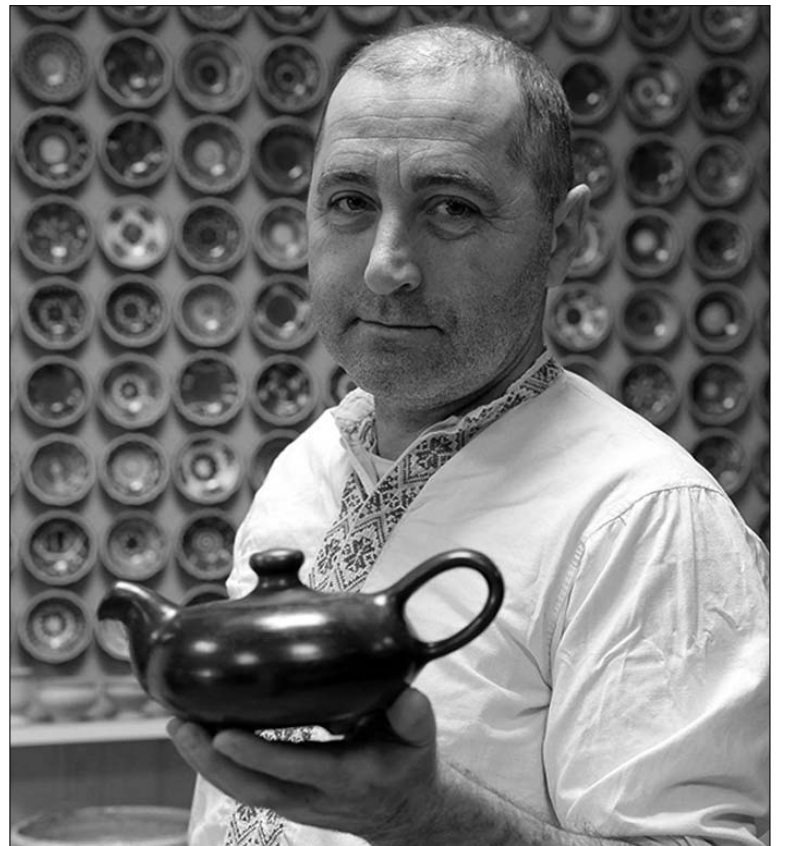
– Лощення – це полірування виробу камінчиком. Тобто, зробив виріб, трішки підсушив і напівсухий беру його й починаю полірувати (загладжувати) гладеньким камінчиком до блиску. Якщо ще й умієш малювати, то можна камінчиком виводити різні узори. Тоді вироби виходять ще цікавішими. Особисто я малювати не вмю, то тільки полірую увесь виріб. Потім виріб досихає повністю і можна відправляти в горно на випал.

– З вашої розповіді ніби все просто: зробив виріб, підсушив, вилощив, випалив його і вуаля – все готове. Що ж насправді “проживає” майстер під час всього процесу?

– Чорнодимлену кераміку не потрібно розмальовувати, глазурувати, двічі випалювати на відміну від традиційної. Але її виготовлення теж процес не з простих. От, наприклад, процес загладжування займає багато часу. Це трудомістка справа, адже потрібно підлізти камінчиком під вуха, ніс тощо. Та й не вся глина лощиться. От візьмемо червону глину, слов'янську. Вона гарно піддається лощенню, але ця глина легкоплавка. А сіра, опішнянська, погано загладжується, але її важко перепалити. Тому я їх змішую, щоб був баланс.

Та й сам випал – процес копійчий.

– Згончарувати, вилощити виріб – це одне. Але ви не вперше говорите, що сам випал специфічний і повний сюрпризів. Чому ж так,

якщо все тримати під контролем?

– О так! Шоразу не знаєш чого очікувати. Я тримаюся стійко, не нервуюсь. Палю, та й усе. Головне бути уважним і ще раз уважним. Під час випалу “полоскотати нерви” може й природа. Наприклад, здійнявся вітер, дмухнув і додав вогню. Тоді в поміч кочерга. Швидко воруху в топці, щоб не було стрибка температури. Бо вироби можуть потріскатися.

– Чи завжди випали вдалі?

– На 100 відсотків вдалими не буває жоден випал. Десь хоч якась тріщинка чи плями обов'язково є. Як правило такі вироби йдуть для ужитку в мій родині або ж дістаються моїм друзям. Вони завжди чекають випалу, щоб і їм щось перепало новенького.

– Ваша родина користується чорнодимленою керамікою?

– Так, ми полюбаємо цю кераміку й широко її використовуємо. Миски, чашки, солянки, цукорниці тощо. Чай заварюємо лише в керамічному чайнику – так він нам смачніший.

– Де черпаєте ідеї?

– Форми люблю дизайнувати сам. Але можу подивитися в інтернеті чи журналах. Копії не роблю, завжди щось удосконалюю, змінюю. Коли роблю будь-який виріб, обов'язково продукую задалегідь, щоб він був зручним у користуванні. Тобто щоб легко можна було помити, тримати тощо.

– Нині ви з родиною мешкаєте в столиці українського гончарства, яка славиться багатими покладами глини. Яку глину використовуєте

ви? Чи ходили по глину до кар'єру?

– О так! Пригода видобування глини самостійно у мене була. Але не склалося. Глини тут багато різної, потрібно знати, яку саме копати, як з нею поводитися, чого чекати. Я, не знаючи, накопав і почав з неї робити, а мої вироби потріскалися. Тому більше не експериментую. Та й мороки зі свіжовикопаною глиною багато: накопай, висуши, просій, перемни... Завдання з видобування глини я собі спростив – просто купляю її. Сіру беру на колишньому заводі “Художній керамік” тут, в Опішному. А червону – у Слов'янську.

– Чи щасливий ви від того, що 14 років тому кардинально змінили своє життя?

– Так! Зараз я роблю те, що мені подобається. Те, від чого розкошую.

Робити те, що тобі подобається, – це свобода. Любити те, що ти робиш, – це щастя.

***

Павло Константинов – мистець, який віднайшов себе у сфері гончарства й нині впевнено реалізовує свій творчий потенціал. Окрім роботи вдома гончар працює у творчій майстерні Національного музею гончарства. Створює неймовірно гарні вироби для музейної колекції та проводить майстер-класи для відвідувачів.

Світлана ПРУГЛО,
завідувачка інформаційної
служби Національного музею
гончарства
Фото Юрка Пошивайла

Цими днями на честь 210-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка у Звенигородці Черкаської області відкрили “Тарасову юрту”. Це невеликий, але оригінальний культурний простір, де всі охочі зможуть ознайомитись з традиційною та сучасною культурою Казахстану, відвідати майстер-класи та різноманітні мистецькі заходи. Юрта символізує багатовіковий дружній зв'язок українців і казахів, а за потреби вона працюватиме як “пункт незламності”.

“Допомога, яка була нам надана казахами у період найгострішої потреби, – це свідчення справжньої незрадливої дружби. Після масованих обстрілів російським агресором українських міст та об'єктів енергетичної інфраструктури казахські друзі передали нам

На Черкащині відкрили “Тарасову юрту”

кілька юрт для оперативного розгортання в якості місць обігріву. Але ця юрта не тільки автентичне походне помешкання. Це справді витвір мистецтва, який лаконічно, проте яскраво відображає багатовікову історію та культуру казахського народу. Відтепер із нею у найдоступніший спосіб зможуть ознайомитись українці”, – сказав т. в. о. Міністра культури та інформаційної політики України **Ростислав Карандєєв**.

Т. в. о. Міністра підкреслив, що розуміння культури інших народів сприяє вихованню у нас, українців, правильних цінностей – толерантності, взаємоповаги, людяності і добра.

Тараса Шевченка як україн-

ського поета та художника знають у всьому світі. Проте особливу любов та шану його величності постать має у Казахстані. Український Кобзар, або, як його називають казахи, “Акин Таразі”, протягом десяти років заслання створив величезну кількість віршів, повістей та картин. Він багато спілкувався з казахами, описував їх у своїх поезіях та зображував на картинах, досліджував природу й культуру Казахстану.

Від початку повномасштабної війни подібні юрти вже були встановлені в Києві, Харкові та інших містах України. Так громадяни та бізнес Казахстану допомагають українцям пережити

складні часи, коли росія цілеспрямовано руйнує енергетичну інфраструктуру України.

“Цей проект згодом трансформувався в “Тарасову юрту”. Адже хоч **Тарас Григорович** перебував у засланні, але йому дуже подобалась культура та відношення казахів до нього. І повірте, Шевченка поважають у Казахстані не менше, ніж в Україні. Вони дуже з великою шаную ставляться до українського пророка. Ім'ям Шевченка названі вулиці в столиці, а пам'ятники Тарасу є майже в кожному місті, а також найбільший музей Шевченка за межами України знаходиться теж на території Казахстану. Закономірно, що така юрта з'явилася на малій батьківщині поета й

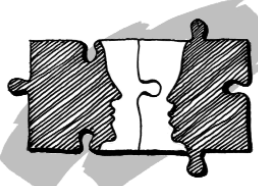
художника”, – зазначив народний депутат України **Сергій Нагорняк**.

Відкриття “Тарасової юрти” в місті Звенигородка – частина міжнародного проекту “Юрта незламності”. Це проект народного депутата України, голови міжпарламентської групи дружби “Україна – Казахстан” **Сергія Нагорняка** та представників казахської діаспори в Україні.

У церемонії відкриття “Тарасової юрти” також взяли участь представники місцевих органів влади, народні депутати України, дипломати, представники казахської діаспори, дослідники творчості Тараса Шевченка, громадськість, музичні колективи Черкащини.

Із сайту МКІП

“Вважала, що маму нацисти розстріляли.
І не знала, що вона жива, зносить великі страждан-
ня й жахиття комуністичного ув’язнення”.

Валерій РОМАНЬКО,
голова Донецької обласної орга-
нізації НСКУ, член НСПУ,
член правління Слов’янської
міської організації
ВУТ “Просвіта”,
м. Слов’янськ, Донецька обл.

Донецькі сліди родини Шухевичів

**В історії України, особливо в таких сферах, як культурно-мистецька, церков-
на, освітянська та просвітницька, а чи не найбільше в національно-визвольному
русі нашої держави, добре відоме прізвище Шухевичів. Представники декіль-
кох поколінь цього давнього галицького роду, яким довелося жити в часи прав-
ління Австро-Угорської імперії, Польщі, а згодом за радянської влади, з гідніс-
тю несли високе звання українців і намагалися зберегти та утверджувати навко-
ло себе ідеї свободи, рівності, незалежності, людської гідності, правди й доб-
ра, непохитної віри в Бога.**

Чи не найбільш відомим з ро-
ду Шухевичів є головнокоманду-
вач Української повстанської ар-
мії з 1943 по 1950 роки, генерал-
хорунжий Роман Осипович Шу-
евич (1907–1950). Петро Дужий,
ідеолог ОУН, писав про Шухеви-
ча: “Боротьба за волю україн-
ського народу, за його суверенне
державне існування і розквіт ста-
ла змістом життя Романа Шухе-
вича – людини виняткового гар-
ту”. Довірена особа Головного
командира УПА Романа Шухеви-
ча, визначна дівка ОУН Галина
Дидик говорила його синові
Юрію: “Не вір нікому, хто гово-
ритиме тобі про батька щось по-
гане, це неправда, він усе життя
відав боротьбі за самостійну Ук-
раїну, заради цього пожертвував
усім, і найперше – родиною”.

Генерал-хорунжий Роман
Шухевич мав дружину Наталію з
роду Березинських та двох дітей:
сина Юрія-Богдана, 1933 року
народження, та доньку Марію-
Софію, 1940 року народження.
Наталії Шухевич та її синові су-
дилося пройти пекло радянських
тюрм, але вони не скорилися.
Політичний в’язень Юрій Шухе-
вич у часи незалежності України
став відомим громадським дія-
чем, народним депутатом Украї-
ни VIII скликання, йому присво-
єно високе звання Героя України.

“А ось донька головнокоман-
дувача Марія-Софія Трильовська
воліє й дотепер більше бути в за-
тінку родини, аніж на видноті.
Напевно, тому й не знайти в ін-
тернеті багато інформації про її
життя”, – так повідомлялося в
одній із статей. А Васирина
Паньків у газеті “Вісник Розді-
ля” (Львівщина), даючи інфор-
мацію про похорон Юрія Шухе-
вича, була вражена тим, що нічо-
го не було сказано про родину
Шухевичів, про сестру покійно-
го. “Вона скромно і тихо стояла
на похоронах, вдивлялася у дале-
чність. Стояла ціла родина Шухе-
вичів на чолі з Марією Шухевич і
не можна було сказати слова про
цих людей? Неправильно... Мені
особисто заболіло в серці. Було
боляче дивитися на байдурист до
персони пані Марії Шухевич. ...
адже вона теж зазнала чимало бо-
лю, страждань та поневірян”.

Уся історія життя представни-
ків роду Шухевичів для нас ціка-
ва та повчальна. Автора ж цієї
статті, перш за все як краєзнавця
та журналіста, особливо заціка-
вила інформація з Інтернету про
те, що донька керівника УПА
Марія Шухевич декілька років
“проживала у дитбудинку в
Слов’янську”. Більше ніяких де-
талей мені не було відомо. Ця
сенсаційна новина, про яку я ді-
знався у вересні 2023 року, була
несподіванкою не тільки для
мешканців Слов’янщини, а й всієї
Донеччини; виявилося, що це
нова сторінка в історії нашого
краю. Досліджувати й відкривати
маловідомі, а то й зовсім невідомі
сторінки історії – справа нелегка,
але цікава та захоплююча: я щас-
ливий з того, що відкрив та зго-
дом оприлюднив факти перебу-
вання у Слов’янську Володимира
Сосюра, у Святогірську – Василя
Стуса, зв’язки з Донеччиною
онука Івана Франка Роланда-

Олександра Франка, доповнив та
поширив матеріали про перебу-
вання у Слов’янську Григорія
Костюка, про життя та творчість
уродженців Слов’янська пись-
менників Володимира Міщенка
та Володимира Пучкова, докла-
чимах зусиль до увічнення
пам’яті Михайла Петренка та Бо-
риса Слущкого. І ось доля пода-
рувала мені ще одну можливість
– відкрити маловідомі сторінки
перебування у Слов’янську донь-
ки легендарного командира
УПА, борця за свободу та собор-
ність України Романа Шухевича.

Актуальність та значимість
матеріалу, викладеного у статті,
автор вбачає у наступному: нами
оприлюднені декілька сторінок
правдивої історії з життя окремих
членів родини Шухевичів; на
прикладі Шухевичів розкрива-
ються злочини радянської влади
щодо переслідування борців за
незалежність України; стаття за-
свідчує єдність західних та схід-
них земель України, її соборність
та цілісність. Матеріал може бути
використаний у практичній пло-
щині: є підстави назвати вулиці
чи провулки, наприклад, у
Слов’янську, іменем Романа Шу-

7 кл., піонерка Марія Березанська

евича чи вулицю імені Родини
Шухевичів.

З початку жовтня 2023 року я
розпочав збір матеріалів про пе-
ребування на Донеччині Марії та
Юрія Шухевичів. Дізнався, що
Марія Романівна після одружен-
ня взяла прізвище Трильовська і
сьогодні, маючи вік 83 роки від
дня народження, проживає у міс-
ті Львові. З певними труднощами
пошастило віднайти контакти
пані Марії. Нарешті, є телефон та
електронна адреса Марії Три-
льовської, її згода дати інтерв’ю
краєзнавцеві та журналістові зі
Слов’янська, міста на Донеччині,
де минула частина її дитинства.
Ось що вдалося дізнатися з пер-

ших вуст – зі слів самої пані Ма-
рії, а також з періодики та Інтер-
нету.

У 1945 році радянська влада
насилно забрала від батьків
5-річну Марію та 12-річного
Юрія і відправила на так зване
перевиховання. Спочатку їх по-
селили у дитбудинку міста Чор-
нобиля, але там вони перебували
всього декілька місяців: у навко-
лишніх лісах ще були нечисленні
українські партизанські загони,
які боролися з більшовиками; ра-
дянські органи побоювалися, що
Роман Шухевич зробить спробу
силою визволити своїх дітей. То-
му Юрія та Марію відправили у
місто Сталіно, на Петрівку. Юрко
робив декілька спроб втекти: пі-
сля першої його спіймали та по-
вернули назад, а друга спроба у
1947 році була вдалою: він доби-
рається до Львова, зустрічається з
батьком.

У цей час, за спогадами п. Ма-
рії, її “удочерила вчителька на
прізвище Запорожська (у доку-
ментах КДБ є доповідна, що її пе-
ревіряли на лояльність). У берез-
ні 1948 р. Юрко приїхав до Сталі-
но разом зі зв’язковою Р. Шухе-
вича, щоби мене викрасти. Я на
той час ходила у дитячий садок,
до якого мене прилаштувала За-
порожська. Я там перебувала ці-
лодобово і тільки на вихідні вона
забирала мене додому. І власне
тоді Юрко і зробив спробу мене
викрасти, але його затримали. І з
цього часу почався його термін
ув’язнення. А мене після цього
Запорожська віддала назад у д/б
(з якого брала)”, – так згадує п.
Марія у листі до автора цих ряд-
ків від 22.11.2023 р.

Детальніше скажемо про нев-
дале викрадення сестри. Юрко,
порадившись з дорослими, роз-
робив план: з ним іде батькова
зв’язкова Галина Дидик, яку Ма-
рія добре знала. Під виглядом
швачки та повинна викликати
дівчинку з дитячого садочка, на-
чебто, для примірки. Так спочат-
ку і зробили. Юрко близько не
підходив, переховувався за дере-
вами. Але хтось із дітей з дитбу-
динку його впізнав, почали кри-
чати: “Он Юрко... Юрко! Юр-
ко!”. План викрадення зірвався,
Юрка заарештували. “Пам’ятає-
ться, що це був весняний день
1948 року, здається, навіть свято 8
березня. Ми, діти, згрупувалися
біля вікна, дивимося на вулицю,
а мені кажуть: “Дивися, он пове-
ли твого брата”. Після цього мене
перевели до Слов’янська (мабуть,
щоби приховати місце мого пере-
бування)”, а Юрка по досягненні
16-річного віку посадили до в’яз-
ниці”.

Мати, знаючи, що радянська
влада буде переслідувати дітей
через батькову позицію – борця
за незалежність України від фа-
шизму та більшовизму, ще у 1942
році передбачливо переписала їх
на своє дівоче прізвище Березин-
ська. І все ж Марії у дитбудинку
змінити прізвище – записали Бе-
резанська (змінивши одну букву

у прізвищі), рік наро-
дження 1940 поміняли
на 1942, змінили місце
народження: замість
Кракова (Польща), де
вона насправді народи-
лася, написали Сталі-
но; замість національ-
ності “українка” напи-
сали “росіянка”.

Ось з такими біо-
графічними даними, а
головне, з новим прі-
звищем і проживала у
дитячому будинку № 1
міста Слов’янська Ста-
лінської області дів-
чинка Марія Березан-
ська, яку ласкаво називали
Муся. Під час ін-
терв’ю на одному з те-
леканалів п. Марія від-
мітила: “Мені поміняли
всі документи і, оскі-
льки я була ще зама-
ла, щоб зрозуміти, що
мені поміняли прізвище,
я з тим Березанська і виросла. В
дитячому будинку була Березан-
ська, в школі була Березанська, в
технікумі була Березанська...”.

Ніхто з оточення – ні подру-
ги, ні вихователі та вчителі у шко-
лі, не знали, що Муся Березан-
ська – це донька Романа Шухе-
вича, якого більшовики вважали
ворогом народу. Та й сама Марія
цього не знала. Про тата у неї збе-
рігся єдиний туманний спомин,
яким вона поділилася з автором
цих рядків: “У віці трьох років я
сиджу на кухні – на підвіконні,
переді мною стоїть тато, обличчя
його я чітко не пам’ятаю, і я бав-
люсь його світлим кучерявим во-
лоссям. Це пізніше я зрозуміла:
то був останній прихід тата до ро-
дини – попрощатися. Це був 1943
рік”.

Журналіст Микола Шот у га-
зеті “Урядовий кур’єр” подає такі
спогади п. Марії: “Пам’ятала, що
нас усіх із дому забрали в тюрму –
маму, брата Юрка, мене й бабусю.
...знала, що брат у мене десь є.
Про маму склала собі легенду. Га-
дала, що нас заарештували фа-
шисти, бо, вихована в радянсько-
му дусі, не уявляла, що так могла
вчинити совєцька влада. Тож вва-
жала, що маму нацисти розстрі-
ляли. І не знала, що вона жива,
зносить великі страждання й жа-
хиття комуністичного ув’язнен-
ня”. Про долю матері дівчина ді-
зналася тільки у віці 14 років, ко-
ли закінчувала семирічку: на той
час Наталя Шухевич вийшла з
тюрми, розшукувала своїх дітей,
їй довелося голодувати, щоб міс-
цеві органи надали адреси донь-
ки й сина. Тоді й отримала Марія
від неї листа на адресу дитбудин-
ку у Слов’янську. Тоді й дізналася
комсомолка Марія Березанська,
що у неї є мама, що вона донька
командувача УПА Романа Шухе-
вича.

Пані Марія згадувала: “Тоді я
мала 14 років. Певна річ, цей лист
приніс мені невимовну радість.
Мама, як дуже віруюча людина,
написала: “Я так дякую Богові,

п. Марія Трильовська, 2016

що врятував тебе, що знайшла те-
бе, що нарешті зможу тебе побачи-
ти”. Я тоді була комсомолкою,
і нас виховували, що віруючі – це
суспільно відсталі бабусі. Мене
трохи гнітило, що саме моя мама
така несвідома й вірує в Бога”.
Відчувається, що багато зусиль
доклала радянська влада, щоб
відлучити дівчинку від родини,
від Бога, щоб вона стала радян-
ською людиною, слухняним
гвинтиком у великому механізмі
Радянського Союзу.

Зі спогадів п. Марії Трильов-
ської дізнаємося, що в дитбудин-
ку № 1 (а їх, за нашими даними, у
Слов’янську було п’ять) прожи-
вало 60 дівчаток. Навчалася Ма-
рія з 1 по 7 класи у місцевій семи-
річній школі № 13. Де був дитбу-
динок, де була школа – не
пам’ятає. Авторці цієї статті пані
Марія писала: “...харчування у
дитбудинку було непогане, але
для підростаючих дітей трохи ма-
лувато. Лазили по сусідських са-
дах і рвали іше незрілі яблука,
десь діставали (не пригадую де)
макуху і ласували.... Літом ми хо-
дили купатись на Торещ (він був
близько від д/б). Коли стали
старші, то нас ввели купатись
на солоні озера (говорили, що це
6 км від д/б). Ми це найбільше
любили. Ходили в похід до Свя-
тогірська. Тоді там не було Лаври
– все було зруйновано, залиши-
лись тільки печери. На горі стояв
пам’ятник Артему. У мене є фото
з цього походу. Самим по місту
нам не дозволяли ходити. До
школи ходили гуртом у супроводі
старших. В кінотеатр ходили та-
кож гуртом у супроводі. Тому
особливо по місту не ходили”.

У пам’яті дівчини залишили-
ся теплі спогади про вихователів.
На одній із світлин, які п. Марія
зберігає і по цей день, бачимо од-
ну з них, а на звороті рукою Мусі
Березанської написано: “Тина
Ильнична Завгородняя, воспи-
тательница детского дома и луч-
ший старший друг моего детства.
г. Славянск, 1956”. На іншій світ-
лині – вихователька Любов Анд-

рївна Богатова. Одна із світлин подарована Марії ще від однієї виховательки, де на звороті є такий підпис: “В День 1 Мая 1954 г. своей воспитательнице Мусе Бой – Александра Петровна. Помни завет В. И. Ленина: “Учись, учись и учись...””.

Марія Березанська була однією з найкращих учениць свого класу. Вона брала активну участь у шкільному колективі: співала, танцювала, багато читала. Після 7 класу, випускного, майже усі однокласники вирішили продовжити навчання у фабрично-заводських училищах, щоб оволодіти робітничими професіями. Три найкращі учениці – Майя Драгомирецька, Валя Шаповалова та Марія Березанська подали заяви до Дніпропетровського будівельного технікуму, куди і вступили на навчання у 1956 році.

З автором цієї статті п. Марія Трильовська поділилася світлинами, які відображають її життя у дитинстві та уже стільки років зберігаються у її архіві. Вона сканувала та надіслала до Слов’янська 15 фото. Є фото Марії, коли вона була у 1 та 7 класах, є групове фото учнів 4 класу, збереглися фото подруг Ніни Кравченко, Нелі Кочукової, Валі Шаповалової, кращої її подруги Ніни Орехової (Орешки)... При цьому п. Марія зауважила: “Фотоапарат, здається, мала Любов Андріївна. Переважно вона і фотографувала. Іще був у нас завгосп (чо-

ти. Вони казали, що їх катували, з них знущалися, їх убивали, але не корилися поневолювачам, боролися підпільно, відчували активну підтримку українського народу. Не могла спочатку цього сприйняти. Хіба таке може бути? Адже радянська влада така хороша, завжди втокмачували мені в дитинстві, – одне слово, цинічна комуністична пропаганда заволоділа моєю дитячою душею. А тут, у колі моїх нових львівських знайомих, кожен оповідав власну історію про ув’язнення, боротьбу УПА. Я поступово оговтувалася, починала осмислювати правдивість слів. Це тривало, можливо, років зо три. Крім того, Юрко, який ще сидів, писав у листах: “Ти зауваж, що влада говорить, і подивися, порівняй, як насправді ми живемо. Бачиш, що це не так. То, мабуть, треба вірити тим людям, які пройшли через горнило боротьби та радянських тюрем”.

Марія Шухевич постійно перебувала під наглядом КДБ. “Неодноразово мене переконували зрестися родинних зв’язків, але даремно, я вже була не комсомолкою зі Слов’янська, а донькою героїчних батьків. Тож спецслужби хіба постійно тримали мене в полі зору. Скажімо, щороку з мамою їздила до брата Юрка на побачення: його було ув’язнено то в Томську, то під Казанню. Їздили, як правило, влітку. Мені не давали відпустки, щоб не мала змоги поїхати з мамою до брата.

добрих людей. Директор проектного інституту, де я раніше працювала, за національністю єврей, партійний, походив із західної Білорусі, але він не був цілком радянською людиною. Цей єврей поїхав у міністерство й випросив для мене місце. Більше того, проектний інститут споруджував житловий будинок, і моїй сім’ї завдяки директору там надали помешкання. Так осіли у Львові”.

Як бачимо, на прикладі певного періоду життя Марії Романівни Трильовської яскраво видно, як радянська влада намагалася викоринити в душах українських дітей усе святе: віру в Бога, пам’ять про свій рід, мову та звичай... Сьогодні цю практику безжалібно та цинічно проводить московська влада на тимчасово окупованих нею українських землях. Гірше того, північний сусід нагло викрадає українських дітей, вивозить на свої території і там намагається зробити їх яничарами, виховуючи в них ненависть до України.

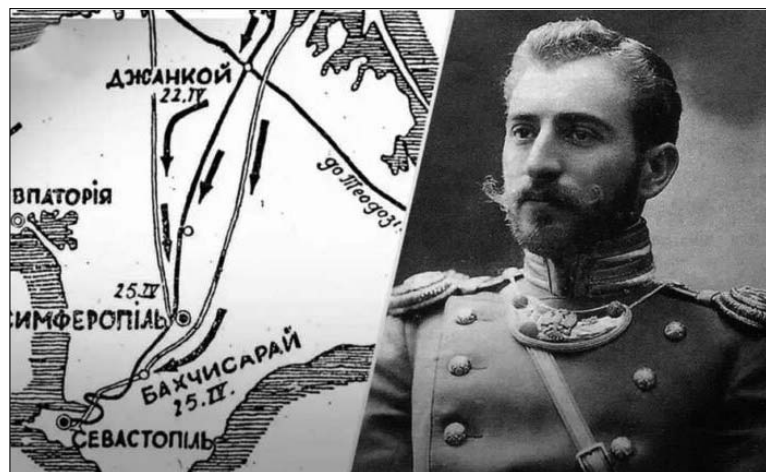
Щоб позбавитися омани, дізнатися правду, Марії, доньці легендарного Романа Шухевича, знадобилося близько трьох років: зважимо на її подальше проукраїнське оточення, та й гени неперобності і свободи, закладені в галицькому роду, беззаперечно, відіграли свою роль. Хоча і їй було нелегко вийти на правильну стежину: “Ну ви собі не уявляйте навіть, як то мені було тяжко сприйняти! Я була переконана, що от радянська влада – то просто свята! А потім почала деталі перебирати – що трапилося з мамою, що з бабусею, що з іншою бабусею, що трапилося з батьком, що з Юркою. Дуже важка психологічна переорієнтація, – та я вистояла”.

Скільки ж знадобиться років, щоб повернути пам’ять тих українців, які вже більше десяти років проживають та виховуються в так званих днр та лнр, в окупованому Криму; тих дітей, які за московськими підручниками пройшли усю шкільну програму навчання та виховання з 1 по 11 класи? Чи вдасться це зробити за 10, 15, 20 років? І ця трагедія українського народу діється сьогодні, за нашого життя, на початку ХХІ століття!

Сьогодні Марія Трильовська звертається до наших сучасників, особливо до молоді з такими настановними словами: “Невід’ємною частиною перетворень, які відбуваються в українському суспільстві, є об’єктивне вивчення та переосмислення минулого. Ми повинні знати якнайбільше правди про таких українців, як Роман Шухевич, які творили бойовий дух нашої нації. Я звертаюся до молоді: бережіть нашу історію. Наші діди і батьки її творили. І ніхто не має права нам говорити, що і як нам далі робити”.

А ми, жителі Донеччини, завжди будемо пам’ятати, що діти славнозвісного борця за волю України Романа Шухевича певний період свого життя проживали в донецькому краї. Представники галицького роду, жителі заходу України, вони своєю долею, світоглядними та моральними цінностями близькі та дорогі не тільки донеччанам, а й усім жителям України.

Бережімо нашу пам’ять, гідність української нації, щоб потім не повертати ті наші цінності зі зброєю в руках – надто висока ціна такої боротьби.

Деколонізація топонімів як ланцюг єднання з Кримом

В Автономній Республіці Крим незабаром може з’явитися місто Гераклій, селище Болбочан і село Горянське. Загалом Верховна Рада України постановою “Про перейменування деяких населених пунктів Автономної Республіки Крим” планує змінити назви майже сотні населених пунктів півострова.

Тотальну “зачистку” мапи Крим зазнав у період 1944 – початку 1960-х років. Тоді радянський союз перейменував 1444 населені пункти. Депортувавши кримських татар, радянська влада намагалася знищити все, що було з ними пов’язано.

Сьогодні з майже 1500 перейменованих росією в різний час населених пунктів анексованого Криму відновлено історичні назви у 70.

Ще в червні минулого року Національна комісія зі стандартів державної мови внесла 92 населені пункти Криму до переліку сіл, селищ, міст, назви яких не відповідають стандартам державної мови і рекомендовано перейменувати.

У серпні Верховна Рада України ухвалила Закон “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою Автономної Республіки Крим”.

Згідно з вищезазначеними документами, а також законами України “Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою”, “Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки”, “Про корінні народи” та “Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів” було розпочато процес повернення історичних назв і деколонізації географічних об’єктів Криму.

Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України спільно з Українським інститутом національної пам’яті завершують підготовку проекту Постанови Верховної Ради України “Про перейменування деяких населених пунктів Автономної Республіки Крим”.

Саме до цього документу представники українських громадських організацій та Координаційної Ради українців Криму (КРУК) внесли пропозиції про

перейменування міста Шолкіне на місто Гераклій (на честь однієї з найкращих античних боспорського міста, що було розташоване на сучасному місі Казантип), селища Гвардійське на селище Болбочан (на честь полковника Армії УНР Петра Болбочана, який у 1918 році звільнив Крим від російсько-більшовицьких військ), села Нижня Кутузівка на село Горянське (на честь консула УНР у Криму Павла Горянського), села Мічуринівка на село Симиренкове (на честь українського науковця-садівника Левка Симиренка) та ін.

На останніх засіданнях узгоджувальної наради Український інститут національної пам’яті та Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України підтримали ці пропозиції представників української громади Криму.

Повернення топонімів Криму – це інструмент для його деокупації. Топоніми показують, хто справжній господар. Які назви будуть на українських мапах, такі будуть і на міжнародних, їх будуть спорадично використовувати навіть окупанти.

Думка, що спочатку треба деокупувати Крим, а потім щось там перейменовувати, – абсолютно хибна. Приміром, на Донбасі перейменування відбулися, і окупована частина Донеччини та Луганщини живе з новими українськими назвами.

Коли назви змінюються, вони все частіше з’являються в інформаційному просторі, їх популяризують, до них зрештою звикають. Коли це історична назва, або є її прив’язка до певних подій – ці процеси проходять значно швидше.

Сьогодні деколонізація топонімів в окупованому Криму – це додатковий ланцюг єднання з Україною. Тому за кримськотатарськими історичними та новими українськими назвами в Криму майбутнє. Щасливе майбутнє у складі соборної України.

Євген БУКЕТ

Марія та Юрій Шухевичі

ловик – не пам’ятаю його ім’я), часом вона його просила. А хто проявляв і друкував – не знаю”.

Після Дніпропетровського будівельного технікуму Марія Березанська отримала вищу освіту – закінчила Львівський політехнічний інститут (нині – Національний університет “Львівська політехніка”), де здобула спеціальність інженера з водопостачання. Вийшла заміж за Максима Трильовського.

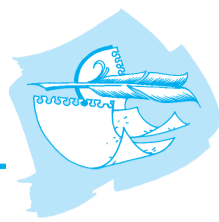
Нелегко було Марії усвідомлювати життєву правду, яку довгий час від неї приховували, намагаючись виховати дівчину в дусі радянського патріотизму, у шкільні роки залучивши до лав піонерської організації та ленінського комсомолу.

Уперше Марія приїхала на захід України в 1960 році, коли їй було 20 років. Свою маму тут не застала, бо та знову була арештована. Зі спогадів Марії Шухевич: “Мене взяли до себе жінки, з якими вона сиділа в таборі. Отоді й почала дізнаватися, хто я, чий батьків донька, що таке насправді УПА, Головним командиром якої був мій батько. Не приходило: важко було все це усвідомити.

Викликали в управління КДБ на розмови, допитували, переконували, що не варто стареньку матір тягнути в далеку подорож. Одного разу Юрко написав, що йому дозволили побачення з рідними. З мамою знову помчали до нього. Важко було добиратися, бо на протилежний берег Волги ходив пором лише у певні години та дні. Приїхали в тюрму під Казанню. А нам не дозволили побачитися з Юрком, мовляв, він порушив режим і йому побачення скасували”.

А ось інші спогади п. Марії, які подає журналістка Васирина Паньків у газеті “Вісник Розділля”: “Максима, чоловіка, після закінчення вишу скерували на роботу в Казахстан. Через рік я закінчувала інститут, уже вагітною була, тож на розподілі попросила відкріплення. Парторг інституту каже – ні, нехай їде за чоловіком. А Максим уже з Казахстану встиг повернутися до Львова. Щоправда, справу вдалося владнати, мені дали-таки вільний диплом. Але постала інша перепона: чоловік мав львівську прописку, а я ні, отже ніде на роботу мене не брали. Світ не без

Коріння дощу

Днями поет Станіслав Новицький презентував у Кропивницькому восьмий номер літературно-мистецького альманаху “Сівач”, головним редактором якого він є на громадських засадах.

Василь Бондар, відомий письменник і громадський діяч, поділився своїми думками про яскравий літературний старт, надзвичайну працездатність і феноменальну активність поета.

Представляючи восьмий випуск “Сівача”, Станіслав Новицький зазначив, що альманах є виданням Товариства письменників і журналістів імені Івана Франка і створений з метою популяризації українського слова та уславлення українства. Висвітлив його рубрики, концепцію оформлення, нагадав імена авторів, серед яких лавреати Шевченківської премії Павло Мовчан, Степан Пушик, Василь Голобородько, Михайло Насенко, відомий літературознавець, критик, есеїст Євген Баран, багато цікавих і талановитих письменників України і закордоння.

Напередодні презентації Станіслав дізнався, що в цей день у Києві мав би отримувати диплом премії імені Павла Тичини, але вирішив не скасовувати зустріч із друзями і колегами по перу, яку було заплановано заздалегідь.

А ще він продовжує писати вірші і надає добірку з майбутньої збірки своїх нових поезій.

Станіслав НОВИЦЬКИЙ

***

коріння дощу
повернення
від неба
до землі

***

при далекій
дорозі
при білих
квітах
днів
минутих
шукаю тебе
у мовчазних
садах

на стежці
сумних півоній

шукаю
голос

навколо
нас
загубленість
німоти

***

не бачив
світла небесних
молитов
ховаючи
слово за словом
ховаючи
світло за світлом

де
молитва
оживає

***

торкаючись
чужих
рук

торкаючись
землі
у зниканні
тепла

знаходиш
печаль
чужих зіниць

***

ожина
стигне

доторкнутись
до ожини
означає
спробувати
чорну
кров ожини

трава
приховала
ожину

трава
гріє
сонце

***

напиши
мені

осінь
поруйнує
останні
стіни
наших
душ

***

тремтіння
хата
холодна

***

звільнись

у далеких дорогах
ніхто
не дасть
хліба

у далеких дорогах
дощ
напуватиме
наші серця

***

птахи
злетілись
до вечора

небо
стомилось
від
теплоти
пташиних
гнізд

час перельоту
торкається
їхніх
крил

час перельоту
межа
за межею

***

сьогодні
дикі
бджоли
понесуть
меди
молодого
сонця
до наших
воріт

***

зникни

знову
торкатимусь
твого
волосся

тільки
пісня
зупиняє
наші голоси

як вітер
зупиняє
перехожого
на вулиці

***

бджола
відлітає
обцілувавши
останній
соняч
у полі

відлетіла
до криниці
напитись
перед
вечірнім дощем
води

***

хто ти
питають
у мене
голоси
з високої трави
хто я
питають голоси

ніхто
мене
ще не бачив

тільки
трава
не вишита
білими нитками
тільки
трава
мовчить

***

день
вербовий

ікону
занесли
до хати

помолились
Богу

і стомившись
лягли
у ніч

***

снігурі
витоптали
стежку до криниці

не під
їхньою
стежкою

не можу
випити води
з криниці

снігурі
торкаються
гілок
крильми

***

день
забувається

у лісових
гніздах
осінь
спить

скажи мені
що зробити
з квітами
які осипаються

сон
клубиться
у лісових
гніздах

***

вовк

у ранковій
тьмі
долає
перший сніг
за селом

тінь
пустки
зосталась
навіки

***

молоді
груші
не падають
батько
збиває
груші в траву

дід
збирає
груші

потім
нахиляється
і кладе
мені у пазуху
руки
у батька
теплі
руки
у діда
теплі

Етюд вершин

я бачив такі вершини
вершиноньки Боже збав
де холод повільно сунеться
дрімаючи у снігах

такі вже були вершини
від чорних небес межа
тепер одчухнувся од світу
вершина мені чужа

на білім крилі дрімає
невінчана чужина
де тільки землі немає
а тиша зрина із dna

у кого справдешні крила
у кого сльоза сумна
нікого ще не скосила
тривога людського dna

податись куди до кого
вже й смерть відійшла від нас
коса обпеклась об камінь
підступна земна коса

дрімають останні мармури
ростуть молоді льоди

метафорою із метафори стали твої сліди...	тулиться до сльози	зупинилось серце у кого з нас	підіймався з руїни не чекаючи на прихід найближчих	*** сонячне проміння земного дня задихається від туману
*** тихне тільки сон повільний	вип'ю вино іскристе	*** жінка із білими крильми не образ	дух завжди самотній	сонячний туман піднімається над полем
опале листя червоніє від подиху	пом'яну дідову хату	шукаю у її знімках красу жінок Ботічеллі	дух в людині	*** на голу душу падає горе
збираю листя збираю пелюстки збираю сни не доторкнутись	*** у мрамурі чужих поглядів говориш до себе як наречений без нареченої	шукаю у ній тебе	*** найрідніший голос серед одинокості	*** голодні хмари не дочекались роси з білих рушників весни
смужки світла на підвіконні виростають сонячними квітами	весна відійшла	шукаю у ній себе	стає одинокістю	*** двері одчинені хата одчинена мовчить зозуля біля розхристаної стежки
не засинають квіти на підвіконні	*** в сльозах замириний спокій радості	*** дійдеш до села у якому ніхто не співає	Сади серця *** за селом білі руки доторкнулись до землі	*** голос мовив подивись на зозулю коли тінь впаде у траву
*** дзвіночок з білими крильцями	*** дні надмірного проміння	послухай сум серед хрестів	*** сльози в криниці	*** послухай далеку музику
завмираю ще вітер живе у нашій любові	зерно падає на землю	*** покликала до себе дала хліба розлучатись не хоче	вода жива	звільніть хрести од пам'яті
*** піщана яма у ній втрачаю повітря уповільнюю подих заповзаю в глибини власного болю	до останнього крику спів пташки	а я бачу її уперше	*** гриби осінні диво із див	зупинить зозулю
піщана яма спустошена	*** причинені двері	*** руйнівники гнізд руки дітей	*** хлопці впіймали дощ і покотились хмари до березня	вкотре голос мовить крізь тінь у траві голос і у воді темній висріблює камінці коли вмирає холоднеча мовчання
хай ще рань біла як твої пальці	бачу як повільно віск стає теплим	руйнівники гнізд крила дітей	*** узимку затихає небо	зозуля прокидається зозуля доспіває слова вимерлої пісні
небо теж біле	невичахла порожнеча душі	*** чекаю на тебе	темрява криє холодом кульбабки	голос мовив до мене востаннє земля тверда стане домом зозулі
бракне у небі повітря	*** сади кольорові у спокої зимового простору	залишилось мені заплакати за тобою	*** розчервонілі яблука стукотять в порожнечі трави	гнізда зникли в повітрі
*** сповідь польового коника	зостається прозорість	осінь не плаче	слухай в хаті морозець заснув	
спорожнілі чаші позичених днів стукотять у пам'яті	кольорові сади	*** не падай у сонячне проміння	*** сніги довгі за вікном не видно як горобці туляться до стін вікових	
заусміхаються діти на вулиці	яблука кольорові	дійди до сільської дороги крізь ранок	*** раптом згадав то була твоя тінь серед ромашок	
подивляться діти на ікони неба	Літери чужих снів горобець випив літо у ніжності його торкань ніжками по землі у сні кольоровім тільки у сні літо випито і я запитую	*** чужі паркани обличчя чужі	я просив тебе намалювати ромашку на стіні	
*** хата навкіс тулиться до верби	ти чуєш не чую ти мовчиш я мовчу ти знаєш я не знаю	тільки цвинтар не чужіє до поля		
сльоза		*** хто ще		

Святослав ВАСИЛЬЧУК

“Знов Москва розпинає народ...” 29 січня минув рік, як ми без Дмитра Павличка

Десь під кінець 1990-х років мені подзвонили з Києва, з Секретаріату Народного Руху України (я тоді очолював Житомирську обласну організацію НРУ) і повідомили, що до нас їдуть депутати Верховної Ради України, фракції Руху — Дмитро Павличко та Мирослав Горбатюк. Вони готові поїхати по районах області, містах, розповідати про діяльність Руху, наші засадничі принципи, аби залучити до нас побільше прихильників. Тож аби я був на місці, зустрів високих гостей, забезпечив їхнє турне по області. Гарзд, кажу, зробимо все як слід.

І ось нарешті прибувають високі столичні посланці, заходять до кабінету. Знав я їх особисто кожного, адже не раз доводилося зустрічатись на частих зібраннях керівних органів Руху в Києві: на засіданні Великої та Малої Рад, Центрального Проводу, чи й на всеукраїнських з'їздах Руху.

Дмитро Павличко — середнього зросту, міцної статури, зі смаком одягнений, як завжди — швидкий в руках, не всидить на місці, міряє кабінет кроками туди-сюди. Коли це запримітив на стіні два кольорові портрети, пильно глянув на одного з них, тоді перевів погляд на мене:

— Святославе, це ти почепив свою фізію?

— Так, почепив.

— Навіщо, адже ось поруч ти живий, то навіщо портрет?

— Ну, хтось подивиться на портрет, хтось на мене, як кому, — далі прикидаюсь. Річ у тому, що то були портрети мого батька Карпа Олександровича та рідного старшого брата Андрія, вояка УПА, який загинув 19-річним. По життю я вельми схожий на батька, тож Дмитро Васильович подумав, що на портреті — я. Тож він усе не вгамовувався і продовжував:

— О, бач, ще й підписав портрета. Тебе й так знають, навіщо підписувати!

— Та, — кажу, — може, хто забув прізвище, то нагадає, — граю далі роллю в тон йому.

— Ага, що ж ти там собі написав? — мовив він з цікавістю, підійшов близько до портрета і почав уважно читати. А підпис був такий: “Сагайдачний”, Карпо Васильчук, провідник ОУН Костопільської округи, ВО УПА “Заграва”. Загинув у концлагері у Воркуті”.

Дмитро Васильович дуже уважно кілька разів перечитував обидва підписи, тоді рвучко повернувся до мене і збентежено шанобливо мовив:

— Святославе, то це твій батько? А де він діяв? На яких теренах?

— На Рівненщині, — кажу, — на Костопільщині, відкіль я родом.

— Вибач, друже, за деяку не тактовність, бо я справді спочатку сприйняв цей портрет за твій. А ти розіграв мене. Дай потисну твою руку. Неспроста ти, виявляється, став очільником крайового Руху Житомирщини. Адже по суті продовжив справу свого батька — боротьбу за відновлення незалежної Української Держави. Як і всі ми. Слава Господу, наші зусилля увінчалися успіхом століть — ми, Рух, збудили український нарід і вибороли Українську Державу, що яскраво засвідчив Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року та Всеукраїнський референдум на підтвердження цього Акту 1 листопада того ж року. 90 відсотків ви-

борців проголосували за незалежну Україну. Нам є з тобою чим пишатись, бо Рух здійснив те, за що боролись наші попередники віками. Особливо ж — відважні вояки УПА, перед якими я схиляю коліна і пишаюсь їх діями та світлою пам'яттю.

Говорив він натхненно, палко, щиро, невпинно жестикулюючи (хто знав Дмитра Васильовича, підтвердить, що він був вправним оратором, говорив запально і переконливо).

Я навіть трохи розгубився від такого повороту розмови, й тому задля переведення зустрічі в ділове русло, мовив:

— Авжеж, боротьба ОУН—УПА — то особливий жертовний чин героїчної історії за Українську Державу, якою ми гордимось. І саме тому, що ми, рухівці, піднесли знову через три-чотири роки нашу одвічну ідею виборювання власної незалежної держави, і наша боротьба, з Господнього благословення, завершилась успішно. А тепер ідемо на зустрічі з нашими прихильниками, я вже домовився про це в Бердичеві та Ружині.

***

Поступово Дмитро Васильович заспокоювався, сів на запропонованому стільці, але зачеплена тема вочевидь була для нього така дразлива і вагома, що він уже майже спокійно продовжував:

— Ще один епізод із конкретної історії УПА на місцях, і поїдемо. Як ви знаєте, родом я з Карпат, Косівщина, село Стопчатів, де дуже сильно діяла УПА. І от, коли мені стало сімнадцять, більше сотні хлопців, отаких як я, мобілізують до лав УПА. Відвели в гори, де в добре облаштованих таборах почали вишколювати. Так минуло два місяці. До зими йшлося. В боях із москалями ми не брали участі, а навчались військової справи та несли бойову варту в таборі. Хоча знали про часті бої з ворогом і втрати, які несли наші повстанські відділи. Адже ворог переважав нас в усьому: чисельно — в десятки разів, збройно і забезпеченням військовою амуніцією, набоями та харчами. Вислід цієї боротьби можна було передбачити. Але ми — вояки і не маємо скиглити!

Якось оголошують збір для зустрічі з представником вищого командування УПА. Як виявилось, прибув до нас командир куреня друг “Сторчан”. Найбільш утаємничені з нас казали, що він

мав високу університетську освіту, здобуту у Відні, і дуже авторитетний серед війська.

“Сторчан”, віком 40-45 років, високий, стрункий, у військово-однострої, сів за столом поруч із нашим сотенним. Коли ми розсілися рядами прямо на землі, привітався:

— Слава Україні!

— Героям слава! — дружно відповіли ми.

Курінний коротко розповів, що діється в краї, про діяльність УПА, а тоді мовив і геть незвичне: “Несемо великі втрати. На жаль, наші сподівання на близьку війну Америки й Англії проти Світового Союзу виявились марними, вони не хочуть ув'язуватися в нову війну, так передає наша закордонна розвідка. І сподіватися з їхньою допомогою відновити самостійну державу не доводиться. Тож прийнято рішення: я звільняю вас від обов'язків вояка УПА і відпускаю всіх додому. Ви маєте йти в науку, навчатись професій і займати посади в конкретних господарках, шукати і гуртувати вірних людей, аби далі нести ідею визволення українського народу і побудови незалежної України. Такий час обов'язково настане! Готуйте його, наближайте його, і тоді ми обов'язково переможемо! Успіху всім вам, мої сини, мої соколята!” “Сторчанів” голос дещо затремтів, він повернувся і швидкими кроками пішов у “крийку”.

А ми, дещо розгублені, та все ж раді, хутко зібралися — і в дорогу додому. Ось тепер скажіть мені, — звернувся промовець вже до нас, мене і Мирослава Горбатюка, — як мудро вирішив курінний!

Якби не він, мало хто з нас, тодішніх новообранців, лишилися б живим. А слухний час, про який він мовив, таки настав ще за нашого життя. Слава тобі, Україно, що завжди мала і нині маєш таких мудрих, завзятих синів, які боронять тебе!

Ми вражено мовчали, осмислюючи мовлене Дмитром Васильовичем. І коли наша емоційна напруга дещо спала, він відкрив чимало чорну теку і дістав дві книги, його авторські книги, “Ностальгія” та “Золоте ябко”. І в “Ностальгії так мені підписав: “Святославу Васильчуку, синові вояка УПА, крайовому провідникові Руху Житомирщини” на успішні труди в ім'я матері — України”. 10 листопада 1998 року”.

Отака несподівана зустріч. Ми, звісно, поїхали за визначеним маршрутом, були досить чисельні зібрання, полум'яні переконливі виступи Дмитра Павличка. Відтоді ми часто зустрічалися в Києві на рухівських зібраннях, і він розпитував про нашу сім'ю, долю батька, родини. Приємно було, що у високому ранзі депутата Верховної Ради України він поводився просто, без погорди і зазнайства, як старший мудрий досвідчений приятель. Гостро переймався неладами в державі, промосковською орієнтацією керівництва країни, обкраданням народу правлячою верхівкою.

***

Пригадую, якось за каденції президента В. Ющенка приїхав я у складі житомирської делегації до Києва на якусь чергову зустріч із президентом, яка відбувалася в столичному оперному театрі. А президент правив уже три роки поспіль, і було його правління геть нелогічне, непродумане, немотивоване. Вже чого вартий був так званий “універсал”, яким він фактично виправдав антиукраїнські сили свого залякано опонента на недавніх важких виборах Януковича, гарантував тому безпеку повернення в Україну (вся шайка яника втекла до милої расії, та покликана Ющенком повернулася). Ну, а далі взагалі жест гідний хіба самовбивці: призначив свого ворога Януковича... прем'єр-міністром. Що діялося тоді в державі, знає лише той, хто жив тоді й переймався політикою.

Так ото зустрічаю на тому зібранні в оперному Д. Павличка.

Привітались. Обмінюємося думками.

— Дмитре Васильовичу, — звертаюсь до нього. — Ви — така шанована серед нас людина, відомий політик, визнаний поет, громадський діяч, підіть до президента, пояснить йому, що не те він робить, не тих признає на посади, не туди веде державу. Його ж не оберуть на другу каденцію і програє справа Майдану помаранчевого, наша українська справа. Що ж він робить? Армію скорочує, витрати на її утримання і озброєння — теж. А москаль же нікуди не дівся. Згадаймо рік 1918-й, Крути, коли щойно проголошена нова московська імперія пішла війною на Україну, і ми втратили державу. Невже історія нас так нічому й не вчить?

Дмитро Васильович сумно подивився на мене і гаряче відповів:

— Святославе, дорогий мій, це просто якась біда! Третій рік я прошуся на зустріч із президентом, а мені відмовляють. Там усе вирішує його найближче оточення, яке саме вирішує, кого допустити до “тіла”. Всіляка шпана, здирики, круті та байдужі до нашої української справи. Кого він набрав собі в помічники? Ім аби кишені набивати. А “Вітя” витає в хмарах фіміаму, які йому викурює те кодро, і робить те, що скажуть йому ближчі до його вуха. А де ж твій, президенте, характер, де твоя позиція, де врешті, Україна і українці, які зробили тебе президентом? Повіривши тобі, боролись за тебе, голосували за тебе і сподівалися, що нарешті держава піде справді українським шляхом, Закон, а не “поняття”, стане над усім, настане порозуміння в державі, й заживе наш люд заможно і щасливо. Україна знову втратила шанс на відродження. І коли вже з'явиться в нас свій український Вашингтон? — болісно закінчив.

***

Таких зустрічей у нас було багато: на Житомирщині в Базарі на вшануванні полеглих воїнів УНР у Другому Зимовому поході 1921 року (останній раз бачились у 2018 році), у Києві під час різних okazji, найчастіше — на просвітнянських зібраннях Головної ради “Просвіти”. І з прикрістю доводилося зазначати, що справи наші українські з кожним роком і новим президентом лише погіршуються. І хтозна чим усе завершиться...

Хочу звернути увагу на ще одну рису характеру Дмитра Васильовича, його подієву, історичну передбачуваність, вміння заглянути крізь імлу років. Особливо яскраво це проступає в деяких поезіях, зокрема, в такій, як назва цієї статті:

*Знов Москва розпинає народ,
Що повстав за свободу свою.
Знов закутих в залізо заброд
Зустрічає чеченець в бою.
Двоголовий орел в два дзьоби
П'є чеченську праведну кров.
Ну, а ми мовчимо, як раби,
Що позбулись недавніх оков.
То фальшивої волі мораль,
Річ лукава, одіта в брехню:
Та прийде знахабнілий москаль
І до нас, як зруйнує Чечню.
Прометею, кривава красо,
Ти від ката пощади не жди.*

Може, тільки хлопчина з УНСО
Принесе тобі в жмені води.
А Європа, та курва стара,
Надвлятися буде далі,
Як наповниться кров'ю Кура,
І всі русла зросійщених рік.
Буде лиця ховати в вуаль,
Видавати за жар порохню.
Та прийде знахобний москаль
І в Париж, як зруйнує Чечню.
Там — вогонь. У вогні — Прометей.
Люди, гляньте, там діють кати!
Я кричу, й порятунку нема,
Бачу лише глухі животи.

1997 р.

Звернімо увагу на дату написання вірша. Тоді московський двоголовий хижак розтерзав лише Чечню, а Д. Павличко вже прямо вказував, що “наповниться кров'ю Кура, і всі русла зросійщених рік”. А це прямий натяк на майбутню російсько-грузинську війну 2008 року, на російсько-молдовську війну (Придністров'я) і, врешті, на нинішню російсько-українську війну (та прийде знахобний москаль і до нас). Але його крику ніхто не хотів чути — навіщо чуже горе? Плете чоловік якісь хармони, чи варто звертати на них увагу?

А варто було! Бо той вірш — наче про нас, теперішній час, коли знахобний москаль пішов великою війною на Україну, бо “Європа, та курва стара”, і весь демократичний світ не звернувши увагу на зруйновану, знищену Чечню, Грузію, Молдову (Придністров'я), загарбаний у лютому 2014 року наш Крим, розпочав війну проти України на Донбасі навесні того ж року. Тож знахобний москаль розцінив свої загарбницькі дії як мовчазне схвалення його агресивної політики, і 24 лютого 2022 року розпочав повномасштабну війну проти України, кинувши проти нас усю свою військову потугу, яку готував останні 20 років.

А керівництво, уряди України, що змінювали один одного три десятиліття, усе вірили москалям, усе клялися їм у вічній дружбі, усе намагалися догодити. Ба навіть наша офіційна державна військова доктрина стверджувала, що наш ворог — на Заході, а наш друг — на Сході, тобто, расає — матушка. Яка, до всього, офіційно числилась “гарантом” нашої безпеки. Тож хахли — малороси всіляко прогиналися перед Московією, аби лише не розгнівати “старшого брата” — загарбника-терориста.

Влада присипляла нашу пильність, аби збудити її раптово бомбовими нападами на наші міста (і на Житомир також) вранці 24 лютого.

Сталось, як свого часу передбачав наш славетний Тарас Шевченко:

Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її окрадену збудять...
Ох, не однаково мені.

Майже як по-писаному й сталося: присипляли нашу національну пильність лукаві люди на вершинах влади. А деякі з високопосадовців довго, з великою запопадливістю і сподіваннями шукали “миру в очах путіна”. Добре, хоч потім прозріли.

А от Україна будиться в огні війни майже два роки! Зазнала величезних руйнацій, незчислених жертв, наруги, втрач.

Війна триває, а хижий імперський птах “в два дзьоби” вже п'є українську праведну кров.

От і не вір після цього поетам-ясновидцям.

Одним із таких був Дмитро Павличко.

Дмитро Степовик: одержимий українською справою

28 січня на 86-му році життя відійшов у вічність професор Дмитро Власович Степовик. Україна втратила неординарну Особистість.

Микола ТИМОШІК

Далеко не кожен із небагатої кола українських учених-гуманітаріїв може похвалитися воїстину масштабними мірками своєї впізнаності й авторитетності. В Європі й Америці, де живуть розсіяні великі анклавні українців, мало залишилося країн, в університетах і науково-освітніх центрах яких не виступав би Дмитро Власович із своїми доповідями чи промовама, у бібліотеках яких не було б книг цього автора. А книг цих досі вийшло понад пів сотні.

Чи не в кожному українському домі знають голос Дмитра Власовича як багатолітнього ведучого авторських програм із національної культури, богослов'я, сакрального мистецтва.

Що ж до його непроминальних книжкових текстів, то мало знайдеться таких граней упослідженої владою, але стверженої гуртом ентузіастів-одержимців у діаспорі й Україні українознавчої науки, де можна обійтися без цитат цього автора. Важко знайти також у нас україноцентричну га-

зету (хоча із центральних їх у нас було небагато), редакція якої не прагнула б взяти у нього інтерв'ю чи вмістити на своїх сторінках його чергову рецензію чи публіцистичну статтю.

Професор Степовик ніколи не прагнув промоціювати чи рекламувати себе. Він ніколи не цікавився своїми рейтингами гугл-академії, не пнувся за гроші в скопуси, не працював на догоду тимчасовій кон'юктурі.

Він ніколи не вів своїх сторінок у соцмережах. Не раз казав, що то порожня трата часу, який із роками стікає в пісок скоріше. Він принципово не дивився антиукраїнської за сутністю нашої телевізії, не входив у безплідні дискусії з опонентами. Просто займався тим, що віддавна любив і чому служив усе життя, — Україні, українській науці, Українській церкві.

Починав як журналіст (хоча й у різні часи, але ми вчилися на одному факультеті журналістики Шевченкового університету), а став професором, академіком, здобув три докторати. До того ж

такі, які за свій чітко виражений українознавчий слід не визнавала Москва, а визнали університети на Заході. Багато років спілкуючися з Дмитром Степовиком, я маю усі підстави думати, що цей чоловік, виходець із сільської житомирської глибинки, зрозумів ще з юних літ важливість постійної мозольної праці для України. В особі Дмитра Степовика український загал може мати не лише приклад, а й взіреть: як треба працювати для України.

Дмитро Власович не мав власних дітей. Але як за рідних дітей він вважав кожну з написаних, лише одноосібно, своїх книг.

В останні роки взявся за мемуристику. Попередньо складений план-проспект, деталі якого зі мною не раз обговорював, “виглядував” на три томи. І він їх написав. Втілювати цей проєкт взялося видавництво “Дніпро”. Світ побачили два томи: 2022 року — “З Україною в серці”, 2023-го — “Європа очима українця”. Заслану до друку книгу вражень від ба-

гаторазових поїздок на американський континент він уже не триматиме у своїх руках...

Пишаюся давньою дружбою з цією неординарною Особистістю, яка так багато вплинула на мої наукові, професійні і життєві орієнтири. Як жаль, що таких одержимих справою Патріотів, Професіоналів, просто Порядних Особистостей стає все менше.

Детальніше: Микола Тимошук. Дмитро Степовик: Життя й наукова діяльність. — Київ: Архангельський Глас, 2008. — 536 с.

Анатолій КОВАЛЬЧУК,
учасник боротьби
за незалежність України

Світлій пам'яті Леонтія Сандуляка

На 87-му році діяльного і змістовного суспільно-корисного життя відійшов у вічність Леонтій Сандуляк — відомий український науковець, державотворець, політичний і громадський діяч. Сумна подія сталася в с. Велика Стариця Бориспільського району, де останні чверть століття він скромно проживав і творчо працював.

У розмові він нікого не перебивав, не критикував. Не намагався перебувати в центрі уваги товариства. Хоча був ерудитом та енциклопедистом, надзвичайно цікавим співрозмовником.

Як медик Леонтій Сандуляк упевнено пройшов усі шаблі професійного зростання. Син незможних селян-буковинців, він долав свій шлях самотужки, покладаючись на власні здібності й наполегливість. Після сільської семирічки закінчив Чернівецьку фельдшерсько-акушерську школу, служив у війську. Закінчивши Чернівецький медичний інститут, навчався в аспірантурі. У віці 32 років захистив кандидатську дисертацію. У 46 років став доктором медичних наук. Захищена в Київському НДІ ендокринології дисертація містила важливе відкриття, яким Леонтій Сандуляк започаткував новий науковий напрямок в ендокринології.

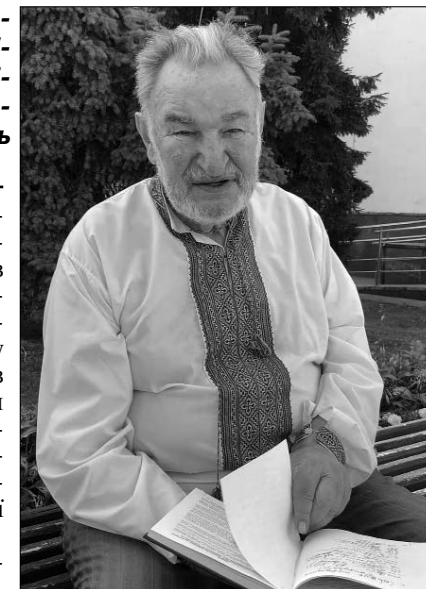
Упродовж 1972–1997 рр. працював у Чернівецькому державному університеті на посадах ст. викладача, доцента і професора. У середині 1980-х рр., крім наукової і викладацької діяльності, Л. Сандуляк активно долучився до громадської діяльності. Завдяки послідовній демократичній і непохитній проукраїнській позиції здобув великий авторитет серед викладачів і студентів університету, а також серед буковинської громадськості. Навесні 1989 року на альтернативних засадах, у результаті неспроти, але чесної боротьби Л. Сандуляк був обраний депутатом ВР СРСР. Як народний депутат був активним членом Міжрегіональної демократичної групи (опозиційної до компартійної більшості), очоленої академіком Д. Сахаровим.

Мені вдалося вперше побачити й почути Леонтія Івановича у вересні 1989 р. на установчому з'їзді Народного Руху України. А вже він належав до творців цієї найбільш масової в новітній історії громадсько-політичної організації, яка відіграла вирішальну роль у спрямуванні співвітчизників на боротьбу за відновлення Української держави. Л. Сандуляк був одним із засновників і першим головою Чернівецької крайової організації НРУ.

Він належав до числа зачинателів масового природоохоронного руху в Україні. Став першим головою екологічної організації “Зелений світ Буковини”. Був співзасновником Української екологічної асоціації “Зелений світ” і її співголовою. Належав до засновників Партії зелених України й 1992 р. був обраний її головою. Шкода, що ПЗУ не ввела його до прохідної частини партійного списку й на парламентських виборах 1998 р. Леонтій Іванович не став народним депутатом. Його розум, знання, багатий досвід наукової, політичної і громадської діяльності, широкі міжнародні знайомства знадобилися б у той час Верховній Раді України.

Ми зустрічалися здебільшого на громадських і політичних акціях у Борисполі й Києві. Іноді — на патріотичних заходах у Бориспільському інституті муніципального менеджменту при МАУП, де Леонтій Іванович працював професором і проректором з національно-патріотичного виховання студентів. Бував у нього вдома, жив він доволі скромно.

За моїми спостереженнями, багато рис характеру Леонтія Івановича були природжені, але значна кількість важливих людських якостей, безумовно, набула. Вони сформувалися в неповторному духовно-культурному й

інтелектуальному середовищі Чернівців.

На характер Леонтія Івановича також вплинула багаторічна педагогічно-викладацька діяльність. Він був мудрим і дуже проникливим. Добрим знавцем людських душ. Умів читати людей “між рядками”.

Леонтій Сандуляк широко й самовіддано служив українському народові, вітчизняній науці й Українській державі. Якоюсь у середовищі друзів він жартома сказав з приводу свого походження: “Я — українець, але прямий нащадок стародавніх римлян”. І справді: зростом, поставою і жестами він нагадував римського сенатора з давніх скульптурних зображень. А можливо, навіть котрогось із знаменитих імператорів. Присутні оцінили дотепний вислів, заплодували і потиснули його мотути прависцю.

Леонтій Сандуляк гідно й чесно пройшов відміряний Богом і долею життєвий шлях. Долав його в щоденній праці й наполегливій боротьбі за утвердження в українському суспільстві національних і морально-етичних цінностей, міжнародно-визнаних демократичних і правових стандартів. Залишив після себе багато добре зроблених справ і добру пам'ять сучасників.

“Леся Українка не народилася одразу тією, якою ми її знаємо. Як сама зізнавалася, вона зарано вийшла на поле літератури”.

Тамара ГУНДОРОВА: “Допоки в Україні пишуться, видаються і читаються книги, ми існуємо як культура й історія”

Цього року серед претендентів на лавреатство найпрестижнішої державної премії в гуманітарній сфері – Національної премії України імені Тараса Шевченка – була літературна розвідка відомої літературознавиці і культуролога, доктора філологічних наук, професора, завідувачки відділу теорії літератури Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, член-кореспондента НАН України Тамари Гундорової. Вона є авторкою знакових книжок: “*Femina melancholica. Стать і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської*”, “*Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм*”, “*Франко і/не Каменяр*”, “*Кітч і література. Травестії*”, “*Транзит на культуру. Симптоми постколоніальної травми*” та ін.

Тематика, яка ґрунтовно досліджується в науковій праці Тамарою Гундоровою, докорінно відрізняється від подібних літературознавчих робіт, левова частка яких припадає на радянський період, коли виблискували імена Віталія Святюця, Івана Семенчука, Олега Бабишкіна, Анатолія Погрібного, Василя Яременка й низки інших не менш відомих літературознавців. Напевно, вперше запропоновано альтернативний підхід у висвітленні життя і творчості найяскравішої української поетеси кінця XIX – початку XX століття, літературний спадок якої надзвичайно складно переоцінити.

Тарас Головка: – Ваша нова книжка “Леся Українка. Книги Сивілли”, яка минулого року побачила світ у видавництві “Віват” у серії “Гордість нації”, втілює абсолютно новий підхід до переосмислення як біографії, так і творчості видатної української літераторки. Найбільше вражає те, що ламаються певні канони й стереотипи, дбайливо культивовані в попередні десятиліття вашими колегами-літературознавцями.

Тамара Гундорова: – Я розпочала писати свою книгу про Лесю Українку цілком несподівано для себе і не планувала раніше це робити. Але прийшов момент, коли я мусила знайти відповідь на питання, яке підсвідомо існувало для мене завжди: що зробило Лесю Українку такою, якою ми її знаємо? Це був якийсь виклик для мене, я мусила знайти відповідь для себе і щось змінити для інших у розумінні життя й творчості письменниці. Загалом ми постійно доростаємо до Лесі Українки, бо так само, як формується і виховується її читач, виховується і її дослідник. Колись, у 1920-х, Микола Зеров сказав, що читач Лесі вже народився, тож можна видавати повноцінне зібрання її творів. Можливо, я лише зараз доросла (чи доростаю?) до того, щоб досліджувати її.

Леся Українка не народилася одразу тією, якою ми її знаємо. Як сама зізнавалася, вона зарано вийшла на поле літератури, точніше, її привела (чи виштовхнула) туди її мати – письменниця Олена Пчілка. Щоб стати справжньою письменницею, вона мала навчитися не лише віршувати, але й відірватися від свого українського середовища, яке її сформувало і виховало. Тобто символічно перерости його. Важливо знайти те місце, яке дало б їй свободу і стимулювало постійно творити саму себе. Як це не парадоксально, але це була її недуга, яка познайомила з іншими світами, виховала її іншою, зробила особистістю номадного (мандрівного) типу.

Леся Українка сама говорила, що перетворюється на привид, бачить усе немов з перспективи, постійно існує між світами, з наближенням і віддаленням від свого рідного. Такою є позиція модерного суб’єкта – перебувати в русі, творити різні ідентичності, змінювати їх, існувати між світами, націями, статями, расами. Більшу частину свого життя письменниця прожила поза межами України – то на лікуванні й курортах у Криму, Італії, Єгипті, то мешкаючи з чоловіком у Грузії.

Що я намагалася змінити, так

це, з одного боку, однозначну міфологізацію її постаті – соцреалістичну, націоналістичну чи феміністичну, з іншого – її примітивізацію і гламуризацію, що створює наближений до сучасності імідж письменниці в межах популярної культури. Мені бракує хорошої біографії Лесі Українки. Що там говорити, у нас немає хорошої біографії навіть Шевченка!

У студентські роки я передплачувала 12-томне видання творів Лесі Українки, купуючи зі своєї стипендії том за томом. Пригадую, що на останні томи листування я не могла знайти кошти і змушена була відмовитися від них. І досі це видання стоїть у мене на полицях без останніх двох томів. Це те, що я втратила і що мене найдуже цікавило. Приблизно тоді ж я перечитала листи Лесі Українки і була ошелешена огроном її знань, іронізмом, амплітудою емоцій.

У мене також лишилося – і роками поглиблювалося – відчуття, що наблизитися до розуміння особистості письменниці можна, почавши говорити про її життєвий світ, де хвороба, на жаль, відіграла велику роль. Про хворобу згадували всі, хто писав про Лесю Українку, але скоромовкою. Головним чином наголошували, що вона не могла надалі грати на своєму улюбленому музичному інструменті. Таким чином хворобу перетворювали на “маленьку дитячу жертву”. У радянські часи це трактувалося ще й через героїзацію – от як героїчно письменниця переборола недугу і навіть цікавилася соціалізмом та писала про робітників. Я хотіла говорити про недугу спокійно, не як про випадковий гандж і щось соромне, про що мовиться скоромовкою і в іпостасі жертви, а як про постійну умову буття, що ускладнювала життя, а іноді робила його просто нестерпним, але водночас змінювала не лише характер, а й спосіб мислення. До речі, ми звикли бачити і говорити про хворобу Фріди Кало, але ніколи не могли дозволити собі говорити так само

про Лесю, хоча вони пережили подібні ситуації.

– Наскільки складно було розібратися в душевному стані головної героїні розповіді, що постійно змінювався у процесі заострення хронічної хвороби? Як випливає з вашої розповіді, саме це балансування між життям і смертю давало Лесі Українці колосальну енергію створювати талановиті твори...

– Ви називаєте Лесю Українку “головною героїнею розповіді”, і це важливо. Мені хотілося писати про Ларису Косач-Квітку, але я постійно ловила себе на тому, що мушу говорити про Лесю Українку. Письменниця обрала собі творче ім’я “Леся Українка”, яке мати дала їй у дитинстві, і не змінила його до кінця життя. Очевидно, це було свідомим рішенням. Я знаю дискусії щодо того, що це ім’я інфантилізує письменницю, що треба називати її повним ім’ям. Так, у листах вона постає просто Лесею, донькою, сестрою, подругою – особистістю, яка в паспорті пишеться Лариса Косач-Квітка чи Лариса Квітка.

Але я писала про її публічну іпостась, про культурну героїню, відому під іменем “Леся Українка”. Кілька разів упродовж роботи над рукописом я змінювала написання імені – з Лесі Українки на Косач і навпаки. Зрештою, я хотіла назвати книжку “Та, що називалася Лесею Українкою” і говорити про обидвох – і Лесю Українку, і Ларису Косач, а також про те, де вони є однією іпостасю, а де – ні.

Про всі перипетії, пов’язані з хворобою, пише сама Лариса Косач і говорять її рідні. Як письменниця, вона робить хворобу об’єктом розповіді нечасто. Чи не найсильніше ця тема звучить у ранньому оповіданні “Голосні пісні”, що має сильний автотематичний характер (імовірно, оповідання відбиває почуття самої Лесі та її стосунки з Нестором Гамбарашвілі) і де йдеться про стигматизацію “інакшості” через хворобу. В оповіданні прекрасна

Тамара Гундорова

молода дівчина Настуся, музично обдарована, з довгою розкішною косою, має великий горб, який відрізняє її від інших людей. Таких не прийнято кохати, їх можна лише жаліти – такий присуд виносить суспільство подібним людям.

Прикметно, що на темі недуги письменниця надалі не наголошує у творах, хоча насправді її основні улюблені героїні – одержимі, тобто з точки зору суспільства – божевільні, хворі. Так називають Кассандру, Міріам, такою є Долорес. Та й Мавка в міру наближення до людей стає хворою. Так Леся Українка символізує і вписує свою хворобу в тексти.

– У книжці проведена цікава паралель між Лесею Українкою й окремими європейськими письменниками, котрі так само страждали на ту чи іншу недугу. А далі в одному з розділів прозвучала думка: тільки хвора людина є повноцінною, здатною зрозуміти сенс буття. Про що, власне, йдеться?

– Оскільки недуга ламала звичні уявлення та норми того життя, яке могла би мати Лариса Косач, якби була цілком здоровою, вона шукала пояснення і прагнула зрозуміти, що значить бути недужою та як з цим жити. Звісно, її цікавили й інші з подібними проблемами. Було зрозуміло, що багато хто з письменників страждав на ту чи іншу недугу. І, як це не парадоксально, але саме хвороба часом сприяла тому, що народжувалися геніальні речі. Тож Лариса Косач робить для себе висновок: “то не талант, що гине від туберкульозу чи істерії”, і, можливо, недуга дає їй можливість, яких немає “в інших, здорових людей”.

Ще з молодих років її приваблює поезія Гайнріха Гайне, якого вона знає, любить і перекладає. Очевидно, їй було відомо, що німецький поет все життя страждав від різних недуг – неврастенії, розсіяного склерозу, був паралізований, осліп тощо. Останні 10 років життя він провів прикутим до ліжка і називав його “матрасною могилою”. Про ці речі зазвичай ніхто не говорить, автори постають перед читачами безтілесними янголами. Однак Леся Українка двічі цитує слова Гайне, пов’язані з хворобою: вона повторює його слова про те, що,

моя людина, музично обдарована, з довгою розкішною косою, має великий горб, який відрізняє її від інших людей. Таких не прийнято кохати, їх можна лише жаліти – такий присуд виносить суспільство подібним людям.

Леся так само іронічно сприймала власну недугу і, пролежавши кілька місяців на розтяжці в ліжку з хворою ногою, називає її “подлогою ногою”, до якої прив’язана її Муза. Але можна знайти випадки, коли вона прямо називає себе “інвалідом”. Думаю, що слова про хвору людину як “справжню людину” варто сприймати передусім у сенсі того, що страждання відкривають розуміння чужих характерів і болю, але також і в тому сенсі, що недужій людині відкрита цінність самого життя. Важливо також зауважити, що саме з кінця XIX століття в культуру й літературу потужно входить біологізм, людина постає тілесною, фізіологія і психіатрія починають служити ґрунтом для художньої образності. Про це я багато пишу у своїй книзі.

Леся Українка часто говорить про смерть і про те, як “омовити” смерть – Драгоманова, Мержинського, брата Михайла. Понад те, творчість для неї також пов’язана зі смертю. Вона прориває оболонку видимого, веде в потойбічне, говорить з тіннями, є пограничною екзистенціальною ситуацією. Оце занурення в буття, проривання матерії буттєвості ми часто бачимо у її творчості. Вона зізнається, що кидається у творчі нетрі світових тем із “погордою до смерті”, куди українські автори побоюються заходити. Справді, її “Одержима” чи “Кассандра” є найвищою мірою трагічними текстами, вони пронизані трагічними божевільями, зрідні тому, що у Ніцше.

– Чи виявляла Леся Українка об’єктивність в оцінці політичних поглядів її дядька – Михайла Драгоманова – у питанні майбутнього державного устрою України, захищаючи його від дошкульної критики Івана Франка?

– Дискусія Лесі Українки з Франком дуже цікава. Я хочу звернути увагу, що після смерті Драгоманова вона відчуває себе наступницею його ідей і називає себе “драгоманівкою”. Вона також захищає пам’ять дядька від

закидів, які робить Франко у бік Драгоманова. Стосунки Франка з Драгомановим досить складні, після смерті останнього Франко розпочинає гостро критикувати його і водночас зізнається у пригноблючій владі свого вчителя, котрий як супер-его, як всесильний Батько майже паралізував його. Я про все це пишу у зв'язку з “Каменярами” у своїй книзі про Франка.

Леся Українка в цей час пов'язана з соціал-демократичним рухом через Михайла Кривинюка і обстоює ідею, що свобода України лежить у руслі загальнополітичної боротьби проти російського самодержавства. Натомість Франко вже перейшов період захоплення соціалізмом і розвиває радикальні ідеї, орієнтуючись на селянство, свідому національну інтелігенцію і просвітництво. Відтак він говорить, що українцям замість йти, як народовольці, боротися з російською тиранією, варто брати приклад з прибалтійських народів, які зайнялися політичною освітою і вихованням нації.

Леся орієнтувалася на робітників та політичну боротьбу, до певної міри повторюючи общеросійські ідеї дядька, і висміювала Франка за те, що той під нацією розуміє передусім селянство. Це був епізод політичних розгослів всередині українського суспільно-політичного руху. По суті, відгомони цих ідей маємо і пізніше, в ХХ столітті. А Леся Українка згодом відходить від своїх соціалістичних ідей і від політичної активності, куди настійливо скеровував Драгоманов. Можливо, ми втратили її як політичного діяча, але здобули як геніальну письменницю.

— Чи поділяла Лариса Косач погляди Михайла Павлика, що стосувалися “вільної любові”, проповіданої ним, зокрема, в оповіданні “Робенщикова Тетяна”, за що він ще й отримав термін ув'язнення?

— “Робенщикова Тетяна” — оповідання Павлика 1878 року, за яке він навіть відбув арешт, було революційним на свій час і підносило питання про право жінки розірвати шлюб, якщо чоловік немилий. Його вислів “паруватися, як птахи” трактувався саме в сенсі “вільної любові”. Чи сприймала Леся Українка текст саме так — невідомо. Але вона також і у своєму житті, і у власних творах порушувала суспільні й патріархальні табу щодо любові та шлюбу. Вона називала всі свої любові “ненормальними”, і вони були такими з позиції традиційної моралі. Леся поїхала доглядати хворого Сергія Мержинського як товаришка, не наречена і не дружина, а в її родині був великий скандал щодо цього рішення. Вона була пов'язана глибокою дружбою, що нагадує гомоеротичну філію, з Ольгою Кобилянською. Як визнала Олена Пчілка після смерті доньки в листі до Кобилянської — “вона справді Вас любила”.

Леся жила з Климентом Квіткою в цивільному шлюбі і лише майже через сім років, змилосердившись на батьківські прохання, взяла з ним (знач-

ною мірою формально) церковний шлюб. Героїня Лесі Українки у “Блакитній троянді” пропонує платонічну любов Оресту, боячись спадкового божевілья, але сама ж стає жертвою такої “ненормальної” любові. Особливою любов'ю-дружбою і самопожертвою пов'язані між собою Руфін і Прісцилла у багатій в чому автобіографічній однойменній драмі Лесі Українки. Одне можна з певністю сказати, що і Павлик, і Леся долучилися до реформи інституції шлюбу. Однак трактування любові у письменниці було значно глибшим і концептуальнішим, ніж “вільна любов”. Вона розглядала інтимні стосунки також як дружні, побудовані на взаєморозумінні і підтримці обох статей.

— Смерть Сергія Мержинського зблизила Лесю Українкою з Ольгою Кобилянською. Ви спробували розкрити таємниці стосунків між цими двома обдарованими жінками, спіраючись на їхні листування. Чи не здається вам, що тим самим ви деоакралізували потесу, наважившись відверто говорити про інтимне?

— Як я говорила, у нас занедбана біографістика. Наші письменники постають без приватного життя, наче у вакуумі. А навіть коли фактів досить, вони часто зводяться до анекдотів і фрагментарних історій. Між тим хороша біографія — це складна річ, яка передбачає не лише досконале знання фактів, реалій та контекстів, але й вміння концептуально побудувати життєвий світ письменника, включно з творчою історією.

Моя мета — не дошукуватися інтиму в стосунках Лесі Українки з Кобилянською, Мержинським чи Квіткою, а простежити, як склалися їхні особисті стосунки з погляду комунікативного, смислового, що вони додавали до її життєвого світу, які моральні, емоційні і естетико-творчі ефекти мали для світогляду і творчості. Коли я говорю про дискурсивний романс у листах між Лесею і Кобилянською, я говорю про розуміння, товаришування, про право жінки виявляти публічно свої почуття, про творчість і жіночу жертвність.

Я не думаю, що деоакралізую образ Лесі Українки, хоча певний

підривний момент у моїх розповідях існує. Загалом сакралізація як така мені чужа, вона цікава лише як ідеологічна чи політична тенденція чи як самоконструювання (у випадку Шевченка чи Франка). Уявляю, як би сама письменниця іронізувала з приводу її сакралізації. Якщо хтось із наших письменників і був саморічним, критично мислячим та інтелектуальним, то це саме Леся Українка.

— Ось ця дружба-любов між двома подругами, на вашу думку, сублімувалася в “Лісовій пісні”, а сам образ Кобилянської відлінує в таких літературних героїнях, як Кассандра, Долорес, Йоганна, Халіджа, Мавка. До слова, у книжці вміщено світлинку Климентя Васильовича Квітки — чоловіка Лариси Косач. Чому він трохи “випадає” з фабули книжки, адже він так само, як і Ольга Кобилянська, напевно ж, залучався до творчого процесу його дружини?

— Ви маєте рацію. Я оминула деякі контексти й постаті, наприклад, Климентя Квітки. Я сподіваюся колись ще дописати ті розділи, яких — я свідомо цього — бракує. Один із них — стосунки з Квіткою, хоча насправді мене цікавить, окрім їхньої приватної історії, питання ширше, а саме товаришування Лесі з чоловіками. Я трохи пишу про це — про спілкування з Драгомановим, Павликом, про полеміку з Франком. Але я хочу поговорити про нові форми гендерних зв'язків, що формуються в українській культурі наприкінці ХІХ століття. Леся мала добрі товариські стосунки з Мержинським, Агатангелом Кримським, який пізніше навіть написав, що був у неї закоханий, з Михайлом Кривинюком, нареченим, а потім чоловіком її сестри Ольги, Осипом Маковеем, Гнатом Хоткевичем та іншими чоловіками. Це були нові форми стосунків, які з'явилися у молодшій генерації українських письменників і були засновані на приязні та рівноправності статей. Звертання “товаришу”, “товаришко” між собою добре ілюструють ці нові стосунки.

— Як би ви інтерпретували слова Ігоря Костецького, що ігнорування особистого життя видатних українських письменників радянським літературознавством певним чином закривало сприйняття їхніх творів у зовнішньому світі, відтак їхні дослідження були лише для внутрішнього користування?

— Так, радянське літературознавство творило символічні міфологізовані біографії, які повинні були бути однозначними і прозорими, а також прочитуватися ідеологічно, в межах внутрішнього вжитку. Іншими словами: нічого зайвого, без подробиць, з великими, так би мовити, ідеологічними нарративами. Основні з них: Леся Українка “хворіла” (як це відбулося на її житті і творчості — замовчувалося), писала “для дітей” (хоча вона класичний приклад письма “не для ді-

тей” у розумінні діаспорця Юрія Шевельова), була “другом робітників” (тим самим закарбовувалася її причетність до соціалістичного руху як один із основних маркерів її особистості). А ще любила народну пісню і написала фольклорну “Лісову пісню”.

Зрештою, з радянських часів досі живе “Премія Кабінету Міністрів України імені Лесі Українки за літературно-мистецькі твори для дітей та юнацтва” в 20 тис. грн. Смішна ціна геніальності Лесі Українки, так само, як і смішно-трагічне те, що Леся Українка пошанована лише за “твори для дітей та юнацтва”. До речі, ця премія збереглася до сьогодні. А одним із головних моментів, що спричинив появу такої премії, є гендерний. Така премія мала асоціюватися лише з жінкою-матір'ю, в жодному разі з чоловіком, бо це б випадало із загалом патріархальної моделі радянсько-

Леся Українка

го суспільства. Зрештою, Лесею не звільнили від цієї ролі національної матері і по сьогодні. Тому можу сказати, що, на жаль, Леся все ще офіційно існує для “внутрішнього користування”.

— У кінець книжки ви ґрунтовно аналізуєте такі твори Лесі Українки, як “Блакитна троянда”, “Одержима”, “Кассандра” і “Лісова пісня”. Чому ви принципово вважаєте, що ці твори могла написати лише жінка?

— Звичайно, я говорю це метафорично, продовжуючи зізнання Лесі Українці про те, що “Лісову пісню” могла написати лише жінка. Цю фразу можна сприймати і дуже есенціалістськи, а я б цього не хотіла. В часи Лесі, пов'язані з жіночою емансипацією, фемінізмом, дискусіями навколо “жіночої культури” (Зіммель), питання жіночої самореалізації стає одним із основних. Леся Українка говорила, між іншим, що вихід жінок у публічну сферу лякає чоловіків навіть більше, ніж подружжя зрада.

Для неї писання також мало фемінні риси і було зрідні дітонародженню. Вона писала так само болісно, як жінка, що народжує в муках, і хорувала після закінчення кожної великої речі. Зрештою, метафорою “жіночої культури” є її Мавка. Саме в сенсі не натуралістичного розуміння статі, а феноменологічного, що проростає з буттєвості, з екзистенційності жінки як соціокультурної особистості, я й говорю про те, що ці твори могла написати Леся Українка як жінка.

— У “Подяці”, вміщеній на одній з останніх сторінок видання, ви висловлюєте почуття вдячності ЗСУ за проявлений героїзм в обороні України, любов харків'янам за їхню незламність і

стійкість у протистоянні ворогу, а ще — за можливість появи книжки в умовах російсько-української війни. У контексті сказаного яке ставлення було у Лесі Українці до російського імперіалізму і шовінізму за часів царської імперії?

— Те, що книга з'явилася, для мене дуже важливо. Вона вийшла рівно рік тому у прифронтовому Харкові, хоча на початок повномасштабного вторгнення я думала, що вона, можливо, ніколи не з'явиться. Мені навіть пропонували опублікувати її за кордоном, у Польщі, однак я не згодилася. Книга написана в Україні і належить саме тому простору, де народилася, так само, як і я сама. Вихід книги став для мене символічним знаком. Допоки в Україні пишуться, видаються і читаються книги, ми існуємо як культура й історія. Тому я дякую ЗСУ за те, що боронять Україну, а значить — охороняють і наш культурний архів, і мою книжку також.

Я закінчила працювати над нею саме перед повномасштабним вторгненням. В останній вечір перед 23 лютого 2022 року я надіслала до видавництва відібрані до книги фото. Це була фінішна крапка в моїй роботі з видавництвом. На 26 лютого 2022 року була призначена моя відеолекція-презентація в Науковому товаристві імені Шевченка у Нью-Йорку. Організатори запропонували скасувати її, але я не погодилася. Все мало бути так, як заплановано,

це був мій спротив, мій протест проти війни і ствердження нас як нації, історії і культури. Тож під звуки бомб і виття сирени зі свого помешкання на околиці Києва, за якихось п'ять кілометрів від Ірпеня, я розповідала про свою книжку і про Лесею.

Думаю, що Леся Українка не була б здивована, що ця війна почалася. Її антиімперське і антиколоніальні ідеї вражають виразно прочитуються сьогодні. Ними пронизані її вірші, статті, поеми. Вона говорила про стародавню Грецію під владою Риму, про вавилонський полон, про співців, які стають мулярами, і про слово як зброю, маючи завжди на увазі долю рідної України під владою Російської імперії. Говорила про те, як гнітить її несвобода в рідному домі, і називала себе “однією російською ув'язненою”. Саме так у 1896 році вона підписала свого листа до французької ліберальної інтелігенції, яка збиралася у Версалі вітати новообраного російського царя Микола ІІ. Закінчує вона послання згадкою про російську “велич”. “Так, Росія величезна, голод, неосвіченість, злодійство, лицемірство, тиранія без кінця, і всі ці великі нещастя величезні, колосальні, грандіозні, — говорить вона. — (...) Приходьте ж, великі поети, великі артисти, подивитися на велич наших багвальських фортець, зійдіть з естрад, здійміть ваші котурни й огляньте нашу прекрасну в'язницю. (...) вона простора й її славне ім'я — Росія”. Ці слова Лесі Українці могла б адресувати всім любителям “великої” російської культури і сьогодні.

Спілкувався
Тарас ГОЛОВКО

Леся Українка й Ольга Кобилянська

У вінок Сергію Параджанову

У Києві тривають заходи до 100-річчя від дня народження Сергія Параджанова. Національний ансамбль солістів “Київська камерата” виступив із концертом “Колір Гранату”, а в Музеї-майстерні Івана Кавалерідзе відкрилася виставка “ПараJANов: 100 років”.

Едуард ОВЧАРЕНКО

Концерт “Колір Гранату” відбувся у приміщенні Київського академічного драматичного театру на Подолі за партнерської підтримки Donemus Publishing та “Дому Майстер Клас”. Він відсилав до шедеврів Сергія Параджанова, геніальна творчість якого належить до культурної спадщини трьох народів: вірменського, грузинського та українського. Це були музичні роздуми-рефлексії на вічні філософські теми про плін, сенс життя, які геній Параджанов підіймав у своїй різноманітній творчості.

— Ідея концерту виникла у Міхеїла Менабде (він же був диригентом концерту) та Катерини Супрун, — розповіла народна артистка України, художня керівниця Національного ансамблю солістів “Київська камерата” **Богдана Півненко**. — Міхеїл запропонував концепцію, а Катерина — майданчик. Вирішили, що це має бути не просто концерт, а справжнє дійство. Я зробила все, аби допомогти реалізувати цю ідею.

Міхеїл мешкає у Відні, а колись жив у Києві, навчався у Романа Кофмана. Потім з дружиною виїхав за кордон. Він дружив з Гією Канчелі, дуже любить його музику. Хотів зробити концерт саме у Києві, а далі планує презентувати цей проект за кордоном. Вважаю, що у нас був гарний тандем і вийшла прекрасна програма.

Під час концерту відбулася світова прем'єра музичного твору Максима Шалигіна. Максим навчався у Києві, але потім теж виїхав за кордон, зараз дуже популярний в Європі. Він, на жаль, не зміг приїхати на прем'єру, але ми з ним постійно спілкувалися під час підготовки концерту. Валентин Сильвестров, твір якого був представлений на концерті, теж зараз мешкає не в Україні. Він побажав нам гарного виступу.

Ми завжди перебуваємо у пошуках чогось нового. Треба розширювати творчі обрії, залучати нову публіку. Катерина Супрун свого часу робила у Театрі на Подолі театральну-музичний проект “Маланка”. Вона звернулася до художнього керівника Театру Богдана Бенюка, і він дав добро на цей концерт.

Зараз маємо “зелене світло” на співпрацю з Театром на Подолі. Будемо думати над новими ідеями. Маємо розширювати свій репертуар, освоювати нові жанри.

У лютому ми їдемо до Цюриха. Поясню чому. Ще з 90-х років у Харкові ми проводили Міжнародний конкурс молодих піаністів імені Володимира Крайнева. Зараз у цьому місті немає можливості для його організації, тому небайдужі люди, серед яких віцепрезидент Асоціації європейських конкурсів Юстас Дваріонас з колегами-однодумцями, організували проведення цього конкурсу у Швейцарії. Нині він має назву Kharkiv meets Zurich International Piano Competition. “Київська камерата” гратиме у фіналі конкурсу.

Вже через тиждень після повернення додому частина нашого колективу поїде до Берліна, де

разом з оркестром українських біженців “Мрія” дасть концерт до другої річниці початку широкомасштабної війни з Росією. Концерт відбудеться в символічному місці Західного Берліна — у соборі, в який влучила, але не розірвалася бомба. Це місце нагадує про Другу світову війну. А вже наступного дня виступатимемо у Ляйпцігу, у престижному концертному залі, гратимемо українську музику. Плануємо, що буде прем'єра скрипкового концерту відомого українського композитора молодшого покоління Олександра Родіна.

4 березня на сцені Національної філармонії України відбудеться концерт, присвячений пам'яті засновника “Київської камерати” Валерія Матюкіна, якому 6 у березні виповнилося 75. Виконуватиме твори, що були йому особливо близькими. Диригуватиме Володимир Сіренко. А вже 7 березня вирушимо на великі гастролі до Німеччини, де плануємо дати 17 концертів. Один з яких, 14 березня, у Берлінській філармонії.

Розпочали концерт “Гуцульським танком” для струнних **Мирослава Скорика**. Свого часу цей видатний український композитор писав: “Я завжди цікавився

байдужими до моєї музики і не вважатимуть її наміреною простою за те, що, на мою думку, є найнебезпечнішим почуттям: байдужістю”.

А завершив перший відділ комітас “Журавель”. Крунк вірменською мовою означає “Журавель”. У пісні ліричний герой бачить журавля, що летить, і звертається до нього “Не поспішай, журавель, ти ще встигнеш наздогнати свою зграю. Скажи, чи немає в тебе звістки з батьківщини? Журавель, я залишив там свій сад. Стривай, дай мені одну мить, і скажи, чи немає для мене звістки з батьківщини?..”

Другий відділ розпочав твір **Валентина Сильвестрова** “Messenger”. Сам маестро переконаний: “У наш час музика повинна переходити в режим тиші, режим молитви і якогось тихого, мирного життя. Музика повинна показувати з усією силою, яка тенденція наша цивілізація”.

І завершальним акордом музичного вечора стала світова прем'єра “Blue in Blue in Blue” **Максима Шалигіна**. Пан Максим вважає, що: “Творчість — це невідомий акт божевілля, у пориві якого народжується істина. Якою б гарною чи оцидною вона не здавалася людям, далеким від божевілля, її цінність не викликає сумнівів як для автора, так і для тих, хто здатний відчутти її незримую красу. Адже вдячність за нескінченні випробування і страждання приносить радість і блаженну порожнечу...”

Бути шокованим музикою — це біль, який перетворюється на красу і проникає під шкіру, захоплюючи подих”.

***

Проекту “ПараJANов” у Музеї-майстерні Івана Кавалерідзе вже понад 10 років. Вперше з ідеєю створення цього арт-проекту до музею звернувся сценарист, режисер, боєць ЗСУ Андрій Хохолкін та організаторка фестивалю “Тбілісоба на Андріївському узвозі” **Наталія Скларська**.

Серед учасників виставки художник і педагог **Дмитро Коваль**, якого ми попросили поділитися враженнями від цього проекту:

— Директор Музею-майстерні Івана Кавалерідзе **Олександр Юнін** перейнявся проектом, ретельно добирав художників, роботи яких увійдуть до експозиції. Широ вдячний, що **Олександр Олександрович** звернувся до мене особисто, аби я підтримав проект як митець і як викладач та наставник багатьох талановитих студентів, які також взяли в ньому участь.

До експозиції увійшли твори багатьох відомих українських художників — Андрія Серебрякова, Андрія Кулагіна, Павла Шарка та інших. Також представлені роботи, які були створені під час пленеру на Закарпатті у 2016 році. Цей пленер відбувався за сприяння Музею-майстерні Івана Кавалерідзе і частина з написаних там робіт поповнили колекцію музею.

Дуже радий, що у нас склалася дружна, а б навіть сказав, братська співпраця з цим музеєм. Тут підтримують молодих художників, які ще не повністю сформувалися, але вже стоять на мис-

Під час концерту “Колір Гранату”

тецькому шляху, прагнуть розвиватися, йти далі попри всі складності і навіть попри війну. Під час відкриття виставки **Олександр Юнін** наголосив, що сьогодні особливо важливо підтримувати молодь, яка все-таки залишилася в Україні і продовжує кращі традиції вітчизняного образотворчого мистецтва.

На виставці я представив одну зі своїх нових робіт — портрет гуцулки **Марії Кречунек**, яка широківідомою своїм надзвичайним співом, що був справжнім Божим даром. До кінця життя вона постійно брала участь у різних традиційних заходах свого рідного краю — весіллях, обрядових подіях. Це була унікальна постать, унікальний образ. Мене важко чимось здивувати, але коли прочитав про пані Марію, то не втримався, щоб не втілити цей образ на полотні. Я вже сказав, що створив портрет зовсім нещодавно, але він вже знайшов відгук у серцях багатьох сучасних майстрів живопису, критиків, відвідувачів виставки.

На виставці представлені роботи студентів **Дар'ї Пустовіт**, **Тетяни Козлової**, **Юлії Падалки**, **Олександрів Козлової**, **Тетяни Дієнки**, **Олександрів Люш**, **Марії Іларіонової**, **Олександрів Ярмоленко**, **Дар'ї Князєвої** та **Поліни Степанської**. Серед доробку студентів традиційний живопис. Це Гуцульщина, рефлексії на твори **Сергія Параджанова**, виконані в олійному живописі. А ще це традиційна графіка (туш і перо) у виконанні **Тетяни Дієнки** та графіка у вигляді ліногравюри, виконана **Олександром Козловою**.

Було приємно працювати над цим проектом. Студенти поставилися до нього максимально відповідально, з великою зацікавленістю. Вони цінують, коли викладач намагається їх підтримати, веде за собою, аби вони могли інтегруватися в мистецький світ України.

За час зимових канікул ми взяли участь у багатьох проектах: крім музею-майстерні Івана Кавалерідзе, у Чернівецькому обласному художньому музеї, Чернівецькому обласному художньому музеї імені Григорія Галагана. Також беремо участь у проекті “Ліки від амнезії”, який організовує Музей **Марії Заньковецької** та Національна спілка художників України, співкуратор — **Сергій Комісаров**. Плануємо взяти участь у кількох благодійних аукціонах.

А ось враження юних учасниць виставки.

Олександра Козлова, студентка 3-го курсу Фахового коледжу мистецтв та дизайну:

“В експозиції моя ліногравюра “Тіні давнини”. Перед створенням цієї роботи вивчала творчість **Сергія Параджанова**. Намагалася показати естетику фільму “Тіні забутих предків” і передати дух цієї стрічки.

Дмитро Коваль завжди підтримує, а його конструктивна критика допомагає творчо розвиватися.

Від початку повномасштабної війни весь час була в Україні, хочу все своє подальше життя пов'язати з рідною країною. Планую вступити на живописний факультет Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури України. Вивчаю нові техніки і намагаюся використовувати їх у своїй творчості, прагну вчитися і розвиватися”.

Дар'я Пустовіт, студентка 4-го курсу Фахового коледжу мистецтв та дизайну:

“Вкотре передивляючись фільм “Тіні забутих предків”, надихнулася образом **Палагні** і вирішила зробити портрет. Це була імпровізація, в якій хотіла підкреслити її жіночність, особливості характеру. Спочатку було ескізування, потім вихід на формат. Довгий час шукала колір, під час роботи постійно щось змінювала на полотні, а дещо додала вже в останній момент. Завдяки кураторству **Дмитра Вадимовича** змогла успішно написати цю роботу.

Перші пів року після початку повномасштабного вторгнення я жила у Швеції. Але дуже хотіла повернутися додому. Вважаю, що рішення щодо повернення в Україну — одне з найважливіших у моєму житті.

Після закінчення навчання у коледжі планує вступити до Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури України. Зізнаюся, що мрію про це з першого курсу. Зараз намагаюся пізнати себе і свою творчість з різних боків”.

Поліна Степанська, студентка 2-го курсу Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури України:

“Для мене **Саркіс Говсепі Параджанян** — це людина-геній, яка зробила дуже великий внесок в українську культуру, зокрема, маю на увазі його кінотвір “Тіні забутих предків”, де він вдало відображає традиції, образи та пейзажі гуцульського краю у всій їхній різнобарвності та величч. Сценічні образи, неймовірні краєвиди та традиції залишають у глядача невимовні емоції.

Я вирішила, що моя картина “Жінка в червоній хустинці” найкраще підходить під тему експозиції. Позаду жінки висить гуцульський килим, а голова натурниці покрита червоною хусткою, як тоді робили жінки. Мені дуже подобається, як яскраві кольори гуцульських атрибутів підкреслюють складні кольори тіла та життя й водночас надихає, що люди, незважаючи на важку долю, роблять такі життєрадісні й гарні речі.

Вдячна **Дмитру Ковалю** за запрошення взяти участь у цій чудовій виставці, присвяченій величній постаті **Саркіса Параджаняна**”.

Олександра Козлова, Дмитро Коваль та Дар'я Пустовіт

народною музикою. Щороку відпочивав у районі **Бойківщини**, де слухав народних музикантів, моменти з творів та мелодій яких потім включав у власні твори. Тут також цікавий фольклор — гуцульський. Я працював над тим, що збирав разом з групою дуже цікаві наспіви, гру різних цікавих гуцульських інструментів. Це дало мені поштовх до написання інших творів з фольклорними мотивами: концерт до оркестру “**Карпатський**”, “**Карпатська респодія**” та багато інших. Цей фольклор органічно увійшов у мою професійну музику”.

Продовженням став твір **Гія Канчелі** “**Chiaroscuro**” для скрипки та оркестру. Якоюсь композитор ззнався: “Моя музика сумна, а не радісна, і колір моєї особистості робить її зовсім не призначеною для широкої аудиторії. Тут ви не знайдете закликів до боротьби, до рівності, до світлого майбутнього. Те, що тут зафіксовано, це гірка скорбота за неперфектністю суспільства, яке не може взяти науку з найжахливіших історичних прикладів. Ці думки висловлюються надзвичайно простою мовою. Сподіваюсь, що слухачі не залишаться

Наталія ДУЧЕНКО,
головна спеціалістка управління
зі зв'язків із громадськістю
Житомирської міської ради

Сто літ актуальності

Професор Микола Тимошик презентував у Житомирі унікальне видання – Огієнкову “Українську культуру”. Курс лекцій читався понад 100 років тому у створеному Українською Центральною Радою Українському Народному Університеті (осінь 1917 – зима 1918 рр.) та в Кам'янець-Подільському державному університеті (від весни 1918-го до літа 1920-го). Це шосте видання “Української культури” Огієнка, але особі: сюди увійшов першодрук 1917 року, віднайдений упорядником у США у час наукового стажування.

Упорядник, автор передмови і видавець – науковець, публіцист, журналіст, літературний критик, доктор філологічних наук та той, хто, за визначенням депутатки Людмили Зубко, “підсвічує” Огієнка, себто популяризує цю значиму для України постать.

На початку своєї мультимедіа-презентації професор Тимошик наголосив: важко народжувалася ця книга, як і важко повертається Огієнко в Україну.

Він показує переповненій залі стару пошарпану книжечку малинового кольору. Це і є “видання Петлюри”. Історія її появи в світ була дивовижною, ніби посланою з неба. 1917 рік. Симон Петлюра під враженнями прослухано публічної лекції молодого Огієнка пише своєму помічнику Чернявському: “Прошу одібрати в автора текст і терміново видати мільйонним накладом для української молоді в цілому та Української армії зокрема...”

Книгу все-таки надрукували наприкінці 1917-го. Але комуно-більшовицька влада, яка незаба-

ром ствердилася на берегах Дніпра завдяки посланим Леніном російським військам генерала Муравйова, вичистила до кореня весь наклад і знищила.

Після довгих пошуків Микола Тимошик таки віднайшов її – в Америці, у родині старої української еміграції. Літня жінка на ім'я Марія передала рідкісну Огієнкову книгу, яку зберігала в скрині як духовний скарб своїх дідів-прадідів.

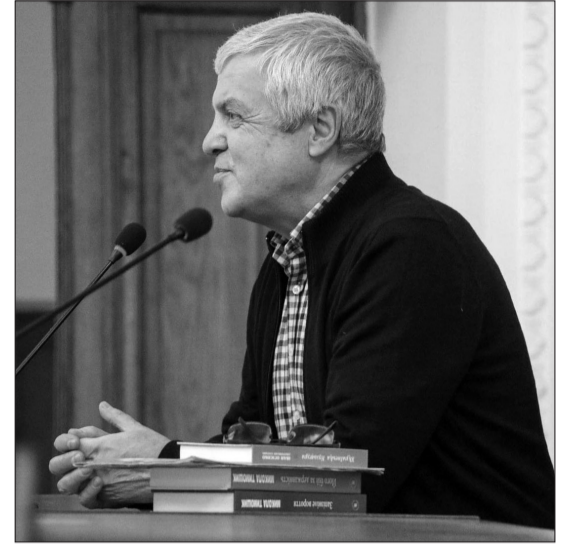
У передмові до презентованої книги упорядник називає цю сенсаційну знахідку “Божим провидінням”.

Видання вперше вийшло в повному обсязі. Тут об'єднані дві праці

Огієнка – академічна промова на відкритті 5 жовтня 1917 року Українського Народного Університету та читаний курс університетських лекцій.

“Ця книга – найсильніша антиімперська та антирадянська лектура. Упродовж багатьох років наших студентів та молодь годували ідеологічним мотлохом спільної мови, коліски і т. д. Огієнко, написавши цю книгу, довів про те, що ми окремі, ми інші... Щоб бути унікальними та неповторними, нам треба пам'ятати себе та свої витоки”, – вважає засновник і виконавець канадсько-українського проекту “Запізніле вороття”.

Ініціаторкою перевидання ці-

Ведучий мультимедіапрезентації професор Микола Тимошик

єї легендарної книги для житомирчан стала депутатка обласної ради Тетяна Парфентієва. Це видання побачило світ за її сприяння. “Зрілими особистостями” пані Тетяна називає людей, дотичних до української культури та до повернення культурної спадщини заради збереження української ідентичності.

“Попереду – ще багато роботи, бо багато творів до цього часу ще не виданих. Це заповіт Івана Огієнка та понад півтори тисячі його робіт за кордоном. По маленькій краплині зможемо довести, що людське життя – це не лише ідеологічне існування”, – каже пані Тетяна.

Книга не продається: її на благодійних засадах роздають у навчальні заклади студентам, молоді та, підкреслює пан професор, державникам. Бо кожен має знати нашу мову, релігію, мистецтво – все те, що створює генетичний код нації...

Війна. Нас хочуть знищити як націю. Книга, написана Огієнком понад 100 років тому, не просто актуальна. Її значення зросло. “Бо наш бій за державність триває...”

Ініціаторка перевидання книги для житомирчан – депутатка облради Тетяна Парфентієва

Сесійна зала переповнена слухачами

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українсько-го слова в інформаційному морі – за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об'єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ КБ “ПРИВАТБАНК” (ЄДРПОУ банку 14360570, код банку 305299) відкрито рахунок: № UA26305299000026004036804116; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:

1. Столярова Анна – 500 грн.
2. Середницький Леонід Михайлович – 1000 грн.
3. Гриник Олеся Михайлівна – 400 грн.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)
Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК

Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
**вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001**

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://slovo-prosvity.org>
<http://prosvitanews.org.ua>

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” – 30617

